

N:r 150.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för bekämpande av arbetslösheten samt lindrande av nöd; given Stockholms slott den 4 mars 1921.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet för socialärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härigenom föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Henning Elmquist.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 mars 1921.

Närvarande:

Statsministern VON SYDOW, ministern för utrikes ärendena greve WRANGEL, statsråden ERICSSON, DAHLBERG, MURRAY, ELMQUIST, MALM, BERGQVIST, HAMMARSKJÖLD, EKEBERG, HANSSON.

Chefen för socialdepartementet, statsrådet Elmquist, anförde:
I årets statsverksproposition, femte huvudtiteln sid. 43, har Kungl. Maj:t under rubriken »bekämpande av arbetslösheten» föreslagit riksdagen
Bihang till riksdagens protokoll 1921. 1 saml. 127 häft. (Nr 150.) 1

att i avvidan på den proposition, som kunde komma att i ämnet avlåtats, å extra stat för år 1922 till bekämpande av arbetslösheten beräkna ett förslagsanslag, högst, 1,000,000 kronor, att utgå ur statsverkets fond av rusdrycksmedel. Därjämte har å tilläggsstaten för år 1921, femte huvudtiteln sid. 3, för samma ändamål beräknats ett förslagsanslag, högst, 3,000,000 kronor, att utgå ur samma statsverkets fond.

Vidare har Kungl. Maj:t under rubriken »särskilda åtgärder för lindrande av nöd» under femte huvudtiteln sid. 122 föreslagit riksdagen att i avvidan på den proposition, som kunde komma att i ämnet avlåtats, för särskilda åtgärder för beredande av lindring i genom den allmänna krisen uppkommen nöd på extra stat för år 1922 beräkna ett förslagsanslag, högst, 2,000,000 kronor, att utgå ur statsverkets fond av rusdrycksmedel. Tillika har å tilläggsstaten för år 1921, femte huvudtiteln sid. 5, för enahanda ändamål beräknats ett förslagsanslag, högst, 5,000,000 kronor, att likaledes utgå ur meranämnda fond.

Jag anhåller nu att få till närmare behandling upptaga dessa frågor.

Bekämpande av arbetslöshet.
Anvisade anslag och gällande bestämmelser.

Av 1914 års senare riksdag bemyndigades Kungl. Maj:t att såsom bidrag till understödjande av arbetslösa använda och av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta ett belopp av förslagsvis 5,000,000 kronor. Kungörelse i ämnet utfärdades den 28 september 1914 (svensk författningssamling nr 237); och redan i oktober 1914 påbörjades sådan understödsverksamhet, som i kungörelsen avsågs.

Sedan verkställd utredning givit vid handen, att statens andel i de till den 1 december 1915 utbetalda understöden till arbetslösa kunde beräknas uppgå i det närmaste till 425,000 kronor, föreslog Kungl. Maj:t 1916 års riksdag att till täckande av berörda kostnader å extra stat för år 1917 anvisa ett belopp å 425,000 kronor. Denna Kungl. Maj:ts framställning blev av riksdagen bifallen.

I skrivelse den 13 april 1916, nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till arbetslöshetens bekämpande, har riksdagen anmält, att riksdagen dels medgivit, att med avseende å statens meddelande av understöd till arbetslösa finge tillämpas vissa ändrade bestämmelser samt att Kungl. Maj:t tills vidare finge vidtaga nödiga åtgärder för förebyggande av arbetslöshet i enlighet med av riksdagen angivna grunder, dels ock bemyndigat Kungl. Maj:t att för nu omförmälda ändamål använda och av tillgängliga medel mot framtida anmälan till ersättande förskjuta ett belopp, uppgående jämte redan för understödjande av arbetslösa under år 1916 förskjutna medel till 5,000,000 kronor.

Genom kungörelse den 19 maj 1916 (svensk författningssamling

nr 139) har Kungl. Maj:t därefter, med upphävande av kungörelsen den 28 september 1914, till efterrättelse fastställt ändrade bestämmelser angående understöd åt medellösa arbetslösa samt bidrag av statsmedel därtill.

Efter framställning av Kungl. Maj:t har vidare 1917 års riksdag å extra stat för år 1918 anvisat dels till täckande av kostnader för arbetslöshetens bekämpande under tiden den 1 december 1915—30 november 1916 ett förslagsanslag, högst, 918,500 kronor, dels ock för bekämpande av arbetslösheten i huvudsaklig enlighet med av Kungl. Maj:t föreslagna och av riksdagen godkända grunder ett förslagsanslag, högst, 11,500,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att därav förskottsvis redan under år 1917 utanordna erforderligt belopp. Genom kungörelse den 7 december 1917 (svensk författningssamling nr 865) gjordes vissa ändringar i och tillägg till kungörelsen den 19 maj 1916.

För berörda ändamål anvisade sedermera 1918 års lagtima riksdag dels — utöver av 1917 års riksdag beviljade medel — på tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag, högst, 12,000,000 kronor, dels ock för år 1919 ett förslagsanslag, högst, 4,000,000 kronor. I sammanhang därmed gjordes genom kungörelse den 16 augusti 1918 (svensk författningssamling nr 748) vissa ändringar i och tillägg till kungörelsen den 7 december 1917.

För ifrågavarande ändamål anvisade vidare 1919 års riksdag dels — utöver av 1918 års lagtima riksdag beviljade medel — på tilläggsstat för år 1919 ett förslagsanslag, högst, 8,000,000 kronor, dels ock på extra stat för år 1920 ett förslagsanslag, högst, 2,000,000 kronor.

Slutligen anvisade 1920 års riksdag dels på tilläggsstat för år 1920 ett förslagsanslag, högst, 3,000,000 kronor, dels ock på extra stat för år 1921 ett förslagsanslag, högst, 1,000,000 kronor.

I anslutning till de av 1920 års riksdag antagna grunderna i avseende å användandet av samtidigt beviljade anslag fastställdes genom kungörelse den 22 oktober 1920 (svensk författningssamling nr 696) vissa ändringar i och tillägg till kungörelserna den 19 maj 1916, 7 december 1917 och 16 augusti 1920 angående understöd åt medellösa arbetslösa samt bidrag av statsmedel därtill.

De sålunda gällande bestämmelserna i ämnet äro av huvudsakligen följande innehåll.

Understöd må utgå dels till svensk medborgare, som fyllt 15 år, är arbetsför inom sitt yrke samt hos organ för offentlig arbetsförmedling sökt, men ej erhållit arbete, dels ock till sådan persons familj, allt under förutsättning, att han under minst sex månader före det ansökan

gjorts icke åtnjutit understöd av fattigvården, dock att hänsyn icke skall tagas till sådant understöd av fattigvården, som varit tillfälligt eller utgått i anledning av sökandens eller hans familjemedlemmars sjukdom eller tilldelats sökande, som uppenbarligen efter bästa förmåga sökt försörja sig och de sina, men till följd av särskilt betungande försörjningsplikt nödgats för familjens nödtorftiga uppehälle mottaga sådant understöd. Förrän understöd kan beviljas, skall undersökas, huruvida icke lämpligt tillfälle till utkomst genom eget arbete kan beredas den arbetslöse. Till understöd bidrager staten med högst 1 krona 50 öre per dag för man och hustru tillhopa, 1 krona per dag för ensam person, som fyllt 18 år, 60 öre per dag för ensam person, som fyllt 15 men ej 18 år, samt 30 öre för varje inom eller utom äktenskapet fött barn. Därest arbete på annan ort än hemorten beredes manlig familjeförsörjare mot avlöning, som är otillräcklig för att å hemorten jämväl underhålla familjen, må understöd av statsmedel efter särskild prövning utgå för familjens å hemorten kvarvarande medlemmar med tillhopa högst 1 krona för dag eller, där barn finnas och ömmande omständigheter föreligga, med tillhopa högst 1 krona 50 öre för dag. För det fall att den arbetslöse beredes ett för hans utbildning och förutsättningar främmande arbete och därvid icke från början förmår vinna rimlig utkomst, må understöd av statsmedel till honom efter särskild prövning utgå med högst 75 öre för dag och under en tid av högst 90 dagar. Samtliga dessa understöd av statsmedel utgå under förutsättning i regel, att minst samma belopp tilldelas den arbetslöse av resp. kommuns eller landstings medel, dock att enligt Kungl. Maj:ts medgivande undantag härifrån kan ske. Erhåller den arbetslöse bidrag av arbetsgivare eller arbetslöshetskassa, må understöd likväl till honom utgå, dock med högst så stort belopp, att detsamma jämte nämnda bidrag uppgår till $\frac{2}{3}$ av den å orten vanliga avlöningen för jämförlig arbetare. Understödet storlek bestämmes efter den arbetslöses större eller mindre behov och kan efter omständigheterna utgå i kontanta medel eller, helt eller delvis, i naturaförmåner. Understödsstagare är vid risk av understödets indragande skyldig föra ett ordentligt och nyktert levnadssätt, att regelbundet anmäla sig hos den offentliga arbetsförmedlingen samt att mottaga lämpligt arbete, som anvisas honom. Understödet skall icke äga fattigvårds karaktär eller medföra fattigvårdens rättsverkningar.

Enligt till socialstyrelsen ingångna uppgifter från de lokala arbetslöshetsorganen hava för denna *understödsverksamhet* från och med den 1 oktober 1914 utbetalats följande belopp.

	Understödens totalbelopp kr.	Statens andel beräknad till kr.
År 1914 (okt.—dec.)	182,659	91,330
» 1915	680,165	340,083
» 1916	80,665	40,333
» 1917	266,681	133,341
» 1918	3,342,086	2,037,006
» 1919	1,994,955	1,165,060

År 1920:	Antal kommuner städer o. lands- köpingar	Antal kommuner	Understödens totalbelopp kr.	Statens andel beräknad kr.
Jannari	7	3	40,667	20,334
Februari	8	1	41,787	20,893
Mars	6	3	14,118	7,059
April	5	2	5,860	2,930
Maj	3	1	2,314	1,157
Juni	2	—	1,219	609
Juli	1	—	336	168
Augusti	2	1	310	155
September	1	—	118	59
Oktober	1	—	91	46
November	1	1	2,252	1,126
December	1	2	3,050	1,525
			c:a 112,122	56,061

Kostnaderna för understödsverksamheten hava sålunda under hela kristiden utgjort omkring 6,6 milj. kronor,¹ varav omkring 3,9 milj. kronor belöpte sig på staten. För år 1920 uppgingo kostnaderna endast till 112,000 kronor, av vilka på statens andel torde komma omkring 56,000 kronor.

För *sysselsättande av arbetslösa* — företrädesvis sten- och textilarbetare — har under kristiden av statsmedel anvisats tillhopa i runt tal 29,1 milj.² kronor. Däri ingå följande under år 1920 anvisade belopp, nämligen

¹ Här icke inräknade kostnaderna för den under år 1915 anordnade särskilda understödsverksamheten för tobaksarbetare, som blivit arbetslösa i samband med tobaksmonopols genomförande.

² Här icke inräknat anslag till den fond, som jämlikt beslut av 1916 års riksdag upprättats för utlämnande av lån åt kommuner för inköp av gatsten till förebyggande av arbetslösheten bland stenarbetarna; å dessa medel torde viss ränteförlust åsamkas staten.

	kronor.
Automobilvägen Kville-Edsten, nödhjälpsarbete	50,000
Vissa arbeten för flygväsendet »	298,700
Nytt färjläge vid Kolhättan »	40,000
Automobilvägen Dingle-Hunnebostrand »	102,000
» Dingle-Fjällbacka »	700,000
Skogssällskapets statsarbeten »	1,000,000
Vissa arbeten för flygväsendet »	100,000
Textilarbetarkurser	100,000
Skogssällskapets statsarbeten »	2,000,000
Automobilvägen Dingle-Bovallsstrand »	500,000
» Ödsmål-Kolhättan »	42,000

Sammanlagda beloppet av de för nu angivna arbetsföretag under år 1920 anvisade medlen utgör 4,932,700 kronor. Om härtill lägges statens andel i kostnaderna för understödsverksamheten under samma tid, nyss beräknad till 56,000 kronor, så befinnes det, att man detta år måst nästan helt taga i anspråk de disponibla anslagen, tillhoppa uppgående till 5 miljoner kronor.

Såsom erinrades vid anmälan under femte huvudtiteln av frågan om anslag å tilläggsstat för arbetslöshetens bekämpande under innevarande år, hade arbetslöshetskommissionen i skrivelse den 9 oktober 1920 gjort preliminär framställning i ämnet, därvid kommissionen betonade svårigheterna att då bedöma den kommande utvecklingen på arbetsmarknaden och behovet av anslag till förevarande ändamål. I skrivelse den 28 februari har nu kommissionen återkommit till frågan och inledningsvis påpekat, att 1920 års riksdag avsevärt sänkt de då begärda anslagen, detta med hänsyn till såväl det brydsamma finansiella läget som de dåvarande ljusa utsikterna på arbetsmarknaden. I anslutning härtill anför nu kommissionen:

Arbetslös-
hetskom-
missionen.

»Under våren 1920 gjorde sig också ett märkbart omslag till det bättre gällande inom de länders affärsliv, vilka icke blivit alltför nedbrutna av kriget och frederna. Det såg tidvis ut, som om icke blott den befarade »fredskrisen» redan vore övervunnen utan även de första tecknen skönjbara till världens ekonomiska återställelse. Som följd av förbättringen i det allmänna konjunkturläget och i samband med biläggandet av den stora lockouten inom järn- och maskinindustrien gjorde sig vårsäsongens inbrott 1920 med ovanlig styrka gällande på den svenska arbetsmarknaden. Brist på arbetskraft yppade sig på de flesta områden.

Arbetslösheten nedgick efterhand till ett minimum. Härtill bidrog också den omständigheten, att åttatimmarsdagens verkningar med avseende å ökat behov av arbetskraft först nu på allvar började göra sig gällande. Gynnade av stark efterfrågan och stigande priser på trä och dess biprodukter fingo de svenska sågverken, trämassefabrikerna och pappersbruken tillfälle att utveckla hela sin produktionskapacitet. Järnbruk och mekaniska verkstäder hade svårigheter att bringa upp sina arbetsstyrkor till samma numerär som före konflikterna; i juni 1920 uppskattades underskottet av arbetskraft av verkstadsföreningen till c:a 4,000 man.

Arbetslöshetskommissionen, som med uppmärksamhet följde ifrågasvarande företeelser på den svenska arbetsmarknaden, beslöt också vid deras framträdande under våren 1920 att inrätta sin verksamhet därefter. Då alltsedan vintern 1918—1919 direkta understöd i större omfattning icke utbetalats till arbetslösa — sådant förekom blott sporadiskt på enstaka orter och åsamkade staten under hela år 1920 en kostnad av endast c:a 56,000 kronor — begränsades arbetslöshetskommissionens verksamhet till att söka förebygga understöds utbetalande genom att anvisa de arbetslösa till de offentliga nödhjälpsarbeten, som anordnats av särskilt skogssällskapets statsarbeten. En inskränkning av arbetslöshetskommissionens verksamhet måste sålunda taga formen av ett minskat antal sådana nödhjälpsarbeten, vilket också skedde av sig självt i mån av konjunkturernas förbättring våren 1920. Till yttermera visso enades emellertid arbetslöshetskommissionen och arbetsdirektionen för skogssällskapets statsarbeten därom, att antalet arbetsplatser, som den 1 juli 1920 utgjorde 33 med en arbetsstyrka av tillhoppa 1,800 arbetslösa, huvudsakligen stenhuggare, den 1 oktober 1920 skulle vara nedbragt till ett antal av resp. 13 och c:a 600. Denna avvecklingsplan blev också systematiskt fullföljd, så att den 1 oktober 1920 antalet arbetsplatser utgjorde 13 med tillhoppa endast c:a 500 sysselsatta arbetslösa. Skogssällskapets statsarbetens verksamhet var då väsentligen koncentrerad till zonen Bohuslän, Halland och Blekinge eller de län, där arbetslöshet alltjämt förefanns bland stenhuggarna.

Det hade varit arbetslöshetskommissionens förhoppning att under loppet av våren och sommaren 1921 kunna tillmötesgå inom riksdagen uttalat önskemål att helt nedlägga sin verksamhet. Nyssberörda avvecklingsplan för skogssällskapets statsarbeten innebar jämväl dessas avslutande till den 1 juli 1921. För den händelse denna avveckling kunnat tillfullo genomföras, hade det varit kommissionens avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att sådan anordning skulle vidtagas, att de värdefulla erfarenheter beträffande arbetslöshetens bekämpande på den svenska arbetsmarknaden, som kommissionen under de förflutna krisåren ansett

sig hava inhämtat och i praktiken framgångsrikt prövat, måtte även för framtiden göras fruktbringande i form av statsarbetenas bibehållande såsom en reservorganisation inom skogssällskapet, varigenom statsarbetenas egenskap att utgöra en smidig och elastisk *beredskaps*organisation bäst skulle kunna bevaras. Den statliga myndighet, till vars åliggande arbetslöshetens bekämpande skulle höra, kunde sålunda framdeles, i den mån ställningen på arbetsmarknaden det föranledde, påkalla denna reservorganisations verksamhet. I syfte att utröna den lämpligaste formen och den beräknade kostnaden för en sådan kaderorganisation i minsta möjliga skala, hade kommissionen också under sensomaren 1920 inlett underhandlingar med ledningen inom skogssällskapet.

Under hösten inträffade emellertid omständigheter, vilka tyvärr syntes nödvändiggöra arbetslöshetskommissionens aktiva verksamhet under längre tid framåt än som ett par månader tidigare ansågs troligt. Dessa nya förhållanden voro *dels* det fortsatta betryckta läget inom stenindustrin, *dels* den inträdda lågkonjunkturen inom näringslivet i övrigt.

Vad då först angår stenindustrin, daterar sig som bekant dess nödställda belägenhet alltifrån hösten 1914, och har denna industri sedan dess under hela den efterföljande kristiden varit föremål för det allmännas särskilda omvårdnad. Arbetslöshetskommissionen har upprepade gånger haft anledning att inför Kungl. Maj:t utförligt framhålla orsakerna till denna industris särställning samt de principer kommissionen följt för att mildra verkningarna av den svårartade arbetslösheten inom densamma. Av industriens ursprungliga arbetsstyrka återstod endast 25 %, huvudsakligen äldre familjeförsörjare; de yngre och ogifta sökte sig redan under de första krigsåren ut till andra arbetsområden. För att ur synpunkten av industriens framtida existensduglighet kunna sammanhålla ovannämnda kärntrupp av den yrkesskickliga arbetarstammen har det varit nödvändigt att bereda densamma utkomstmöjligheter. Detta har emellertid icke skett genom direkta penningunderstöd, utan har arbetslöshetskommissionen sökt skaffa dessa äldre arbetare uppehälle under vintrarna vid det egna yrket genom kommunal- och statsbeställningar av gatsten och under den varma årstiden medelst lämpliga nödhjälpsarbeten, huvudsakligen vid skogssällskapet statsarbeten. Under hösten 1919 beviljade sålunda Kungl. Maj:t på framställning av kommissionen av arbetslöshetsanslaget 3,3 miljoner kronor för den tredje statsbeställningen av sten. I förhoppning att bättre tider omsider skulle randas för stenindustrin ansågo emellertid arbetslöshetskommissionen och dess verkställande organ på detta område, statens stenleveranscentral, icke lämpligt att använda hela ovannämnda summa för beställning,

utan utlämnade order på endast $\frac{3}{5}$ av densamma. Hade konjunkturerna för stenindustrin under loppet av år 1920 förbättrats, var det meningen att inbespara de återstående $\frac{2}{5}$. Så blev dessvärre icke fallet. Till följd av de höga frakterna och de alltjämt synnerligen ogynnsamma valutakurserna tedde sig stenindustriens exportutsikter under hösten 1920 lika mörka som förut. De yngre stenhuggare, som under de föregående åren sökt sig bort från hemorten genom att utvandra till Norge, gå till sjöss, ägna sig åt fiskeriet eller skaffa sig anställning inom andra yrken, begynte i mån av den allmänna depressionens inträde för näringslivet i dess helhet att återvända till hembygden och därmed öka arbetslösheten i stendistriktet. Arbetslöshetskommissionen ansåg sig därför nödsakad att icke blott från och med den 1 januari 1921 använda de reserverade $\frac{2}{5}$ eller 1,320,000 kronor för en ny statsbeställning av gatsten under innevarande vinter utan också hos Kungl. Maj:t hemställa därom, att c:a 500,000 kronor av arbetslöshetsanslaget anvisades för fortsättande av de automobilvägar i Bohuslän, vid vilka sedan flera år tillbaka statens järnvägar sysselsätta arbetslösa stenhuggare.

Den andra omständighet, som föranledde arbetslöshetskommissionen att betvivla möjligheten av verksamhetens nedläggande under år 1921, voro de nyssnämnda betänkliga symptomen på en begynnande depression inom näringslivet. Detta bakslag hade förebådats av penningmarknadens ansträngda läge under de senaste månaderna. Ställningen hade vissa likheter med situationen på hösten 1907, då stagnationen inleddes med en penningkris, vilken liksom nu hade sitt ursprung i Amerika.

Vid sådant förhållande och då man sannolikt hade att emotse betydande driftsinskränkningar inom de flesta industrier, ansåg sig arbetslöshetskommissionen böra räkna därmed, att dess verksamhet för i främsta rummet arbetslöshetens förebyggande ånyo bleve av nöden. Sitt viktigaste organ härför äger kommissionen i skogssällskapets statsarbeten, för vilkas organisation och verksamhet blivit utförligt redogjort i tidigare framställningar.¹ Redan den 9 oktober 1920 fann sig arbetslöshetskommissionen i förstberörda skrivelse till chefen för socialdepartementet böra anmäla, att kommissionen med hänsyn till ovannämnda farhågor för arbetsmarknadens utveckling anmodat skogssällskapets statsarbeten att icke fortsätta avvecklingen av sin verksamhet utan bibehålla denna i dess dåvarande omfattning, vilket var önskvärt även ur de arbetslösa sten-

¹ Propositionerna n:r 300 år 1919 och n:r 199 år 1920 samt kommissionens redogörelser för sin verksamhet i de tre sista årens »Berättelse över vad sig i riket tilldragit häver».

huggarnas synpunkt. Med avseende å bedömandet av medelsbehovet för år 1921 förelågo visserligen inga fasta hållpunkter. Arbetslöshetskommissionen fann emellertid förtänksamheten fordra, att anslag för arbetslöshetens bekämpande upptogs i 1921 års statsverksproposition, och föreslog dessa till samma belopp som de av 1920 års riksdag beviljade eller 3 miljoner kronor på tilläggsstat för år 1921 och 1 miljon kronor på extra stat för år 1922.

I årets statsverksproposition framhålles också, att anslag av nya medel för arbetslöshetens bekämpande böra obetingat förordas, allra helst som förhållandena på arbetsmarknaden alltsedan hösten 1920 oavbrutet utvecklats sig i den av kommissionen befarade riktningen. Vad åter angick själva anslagsbeloppen anmäldes visserligen de av kommissionen i skrivelsen den 9 oktober 1920 föreslagna, men det erinrades därjämte om den skärpning av krisen, som därefter inträtt, vilket motiveerade ett återkommande till spørsmålet under riksdagens lopp.

Med anledning härav och då det nuvarande läget på den svenska arbetsmarknaden ter sig ännu sämre än vid tidpunkten för statsverkspropositionens avfattande, får arbetslöshetskommissionen härmed anhålla om Herr Statsrådets bemedling för utverkande hos Kungl. Maj:t och riksdagen om väsentligt ökade anslag för arbetslöshetens bekämpande.

Omslaget på arbetsmarknaden gjorde sig plötsligt gällande under sistlidne oktober månad. Dess första tecken voro, betecknande nog, ökad tillgång på kvinnliga hembiträden och grovarbetare, varpå det som bekant under de senaste krisåren rått en besvärande knapphet. Stagnationen fortsatte emellertid under de följande månaderna och spred sig hastigt till flera industrier, särskilt textilfabriker och mekaniska verkstäder, vilka alltjämt synas vara de av depressionen mest berörda. Emellertid nådde arbetslösheten före nyåret icke någonstädes den omfattning att den behövde påkalla mera omfattande åtgärder från det allmännas sida, vare sig i form av ökat antal nödhjälpsarbeten eller regelbunden understödsverksamhet. Arbetslöshetskommissionen ansåg sig också böra direkt avråda från varje sådan åtgärd från kommunernas sida med hänsyn till den sannolikhet, att de flesta företag först efter julhelgens slut skulle komma att på allvar vidtaga av krisen framtvingna entlediganden och inskränkningar av driften, på vad grund ett mera pålitligt bedömande av läget då först bleve möjligt. Under december månad råder dessutom städse en viss säsong för tillfällighetsarbeten av olika slag, beroende på julhandeln. Skogssällskapets statsarbeten använde emellertid dessa må-

nader för att återställa sin beredskap i det skick, i vilket den befunnit sig före den under sommaren 1920 inledda avvecklingen. Förutseende behovet av kontanta understöd för åtminstone kvinnliga arbetslösa redan i början av året, återupplivade arbetslöshetskommissionen vidare planerna på de utbildningskurser för kvinnliga arbetslösa, vilkas bevisande obligatoriskt faststälts för understödda yngre och ogifta kvinnliga arbetslösa. På hemställan av kommissionen beslöt Kungl. Maj:t den 19 november 1920 att till kommissionens förfogande av arbetslöshetsanslaget ställa ett belopp av 100,000 kronor, att utbetalas såsom bidrag till de kurser, som av kommunerna komme att anordnas för arbeterskors utbildning i husliga sysslor, sömnad, huslig ekonomi och allmän medborgerlig kunskap.

Efter nyåret ökades också arbetslösheten inom landet i befarad omfattning och snabbhet. Knappast någon näringsgren eller något större arbetarcentrum i vårt land har blivit förskonat från krisens efterverkningar, åtminstone i form av driftsinskränkning och därav följande förminskad arbetsförtjänst för arbetarna. Den regelbundna statistik över förändringarna på arbetsmarknaden, som sedan flera år tillbaka insamlas och publiceras av socialstyrelsen, har icke hittills kunnat framvisa så nedslående siffror som de senast offentliggjorda. Den språngvisa minskningen av arbetstillgången framgår sålunda till att börja med av de uppgifter om arbetstillgången, vilka av socialstyrelsen kvartalsvis införskaffas från de arbetsgivare inom landet, vilka sysselsätta mer än 25 arbetare.

	Antal redovisade arbetare.	Arbetare (i %) anställda hos arbetsgivare, vilka angivit arbetstillgången såsom			1915.	Antal redovisade arbetare.	Arbetare (i %) anställda hos arbetsgivare, vilka angivit arbetstillgången såsom		
		mycket god.	god eller medelgod.	mindre än medelgod.			mycket god.	god eller medelgod.	mindre än medelgod.
1913.					1915.				
1:a kvartalet	250,336	20	74	6	1:a kvartalet	249,403	20	65	15
2:a »	266,560	21	76	3	2:a »	271,210	20	68	12
3:e »	273,375	20	75	5	3:e »	269,636	29	63	8
4:e »	257,916	17	78	5	4:e »	267,912	29	64	7
1914.					1916.				
1:a kvartalet	253,324	16	76	8	1:a kvartalet	277,505	33	61	6
2:a »	262,988	18	76	6	2:a »	282,373	38	57	5
3:e »	251,145	7	61	32	3:e »	289,387	39	55	6
4:e »	245,003	13	64	23	4:e »	277,908	39	56	5

	Antal redovisade arbetare.	Arbetare (i %) anställda hos arbetsgivare, vilka angivit arbetstillgången såsom				Antal redovisade arbetare.	Arbetare (i %) anställda hos arbetsgivare, vilka angivit arbetstillgången såsom		
		mycket god.	god eller medel- god.	mindre än medel- god.			mycket god.	god eller medel- god.	mindre än medel- god.
1917.									
1:a kvartalet	281,923	33	53	14	1:a kvartalet	253,574	5	47	46
2:a >	276,438	29	53	18	2:a >	257,716	9	54	37
3:e >	268,604	26	54	20	3:e >	263,599	12	60	28
4:e >	268,587	17	62	21	4:e >	251,560	14	67	19
1918.									
1:a kvartalet	269,148	10	62	28	1:a kvartalet	308,894	18	71	11
2:a >	254,075	12	65	23	2:a >	317,978	20	72	8
3:e >	262,071	14	64	22	3:e >	301,622	11	61	28
4:e >	247,624	9	60	31	4:e >	276,846	3	37	60
1920.									

Under fjärde kvartalet 1920 ökades sålunda det relativa antalet arbetare vid de arbetsställen, för vilka arbetstillgången rapporterades såsom mindre än medelgod, från 8 % under andra kvartalet 1920 till icke mindre än 60 % för förstnämnda tidsperiod, vilken siffra är i sin art den högsta, som någonsin förekommit sedan 1911, då denna rapportering tog sin början. Denna hastiga nedgång av arbetstillgången i riket motsvaras av ett växande överflöd på arbetskraft, såsom ådagalägges i efterföljande tablå, utvisande antalet arbetsansökningar på 100 lediga platser vid de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna inom landet:

	Jan.	Febr.	Mars.	April.	Maj.	Juni.	Juli.	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
Jord och skogsbruk:												
1913	97	84	83	66	72	71	77	87	75	77	96	92
1914	62	77	71	59	71	68	82	95	96	94	116	130
1915	100	92	90	80	85	81	95	105	87	75	84	84
1916	73	68	74	53	55	57	50	70	58	67	66	66
1917	57	59	64	58	50	46	35	49	47	69	73	79
1918	70	87	91	77	74	80	88	106	95	85	99	116
1919	122	95	90	69	67	64	74	104	94	83	110	95
1920	95	85	77	64	71	63	68	87	85	84	111	123
1921	120	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Övriga näringsgrenar:												
1913	170	151	119	108	106	122	116	101	94	108	141	122
1914	147	144	119	101	98	112	103	156	130	145	217	189
1915	225	209	165	150	126	147	144	130	119	127	165	119

	Jan.	Febr.	Mars.	April.	Maj.	Juni.	Juli.	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1916	160	145	121	101	93	100	96	99	89	102	126	107
1917	128	150	140	132	110	111	132	119	107	117	133	112
1918	160	196	184	168	153	175	168	145	124	119	133	143
1919	192	181	157	126	109	110	109	94	91	97	114	113
1920	135	121	98	86	88	101	102	98	104	127	174	159
1921	276	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Samtliga näringsgrenar:												
1902—1912	182	150	119	104	106	119	118	101	93	104	141	134
1913	153	133	110	97	99	112	107	96	89	98	129	117
1914	125	127	107	91	93	104	99	133	121	128	192	182
1915	202	181	147	125	118	135	134	122	110	110	141	113
1916	138	124	109	90	85	92	82	88	79	87	106	97
1917	110	124	118	108	93	94	88	83	81	100	115	105
1918	137	167	158	143	136	156	147	131	115	109	125	139
1919	179	162	141	111	99	100	101	97	92	92	113	110
1920	125	112	91	80	84	92	94	95	98	110	155	153
1921	246	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Av ovanstående siffror att döma synas under sommarmånaderna 1920 tillgång och efterfrågan på arbetskraft ungefär ha motsvarat varandra. Allt ifrån oktober 1920 märkes dock en stegrad försämring ur arbetskraftens synpunkt, vilken oavbrutet fortsätter till rekordsiffran för januari 1921, endast med en tillfällig vanlig förbättring för julnåden decem. Det i arbetsförmedlingsstatistiken tydligt skönjbara överskottet på arbetskraft framgår jämväl av nedanstående tabell, utvisande antalet arbetslösa inom de svenska fackorganisationerna, i procent av hela det redovisade medlemsantalet:

	31/1.	28/2.	31/3.	30/4.	31/5.	30/6.	31/7.	31/8.	30/9.	31/10.	30/11.	31/12.
1911	—	12.0	10.4	6.7	3.5	3.2	2.9	3.1	2.3	4.3	4.4	8.5
1912	11.1	8.4	6.5	5.2	3.7	3.3	2.8	2.7	2.9	3.6	5.7	8.4
1913	8.9	7.1	5.7	4.0	2.6	2.7	2.5	2.3	2.2	2.6	4.4	7.5
1914	10.4	7.5	6.5	5.1	3.2	3.1	3.0	8.1	7.7	8.1	10.3	15.0
1915	14.8	12.0	11.2	8.5	6.7	6.3	4.0	3.6	3.5	3.8	4.5	7.7
1916	8.0	6.7	5.2	4.7	3.5	2.7	2.7	2.2	2.2	2.3	2.2	5.4
1917	5.9	5.5	7.0	4.4	2.8	3.1	3.3	2.8	2.4	2.8	2.4	5.8
1918	6.0	5.0	4.9	5.0	4.0	4.6	4.2	3.5	3.7	3.2	3.4	7.3
1919	7.5	7.6	8.1	7.5	6.1	4.6	3.8	3.2	3.1	3.2	3.8	7.2
1920	7.6	7.5	4.3	3.5	2.9	3.4	2.8	3.0	2.9	4.5	7.0	15.8

Efter att under våren och sommaren 1920 ha företett gynnsammare siffror än under föregående år visar denna statistik en plötslig stegring av arbetslösheten från och med oktober 1920 med en arbetslöshetsfrekvens av icke mindre än 15,8 % för den 31 december 1920.

Hela antalet arbetslösa i landet låter sig icke för närvarande exakt angiva. För att få en överblick av ställningen i medio av innevarande februari månad anmodade socialstyrelsen de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna att uppmana de arbetslösa att under fredagen och lördagen den 11 och 12 februari 1921 anmäla sig vid närmaste arbetsförmedlingskontor. Antalet sådana kontor uppgår visserligen för närvarande endast till 130, förlagda i rikets städer och större industrisamhällen, men överallt, där arbetslösheten börjat förekomma i större utsträckning, ha vederbörande kommunala arbetslöshets- och hjälpkommittéer eller kommunalnämnderna i deras ställe, enligt gällande plan för de offentliga arbetslöshetsorganen, skyldighet att upprätta ett provisoriskt arbetsförmedlingskontor i anslutning till huvudkontoret för arbetsförmedlingen i länet. På så sätt torde nätet av offentliga arbetsförmedlingsanstalter komma att omfatta alla orter med mera omfattande arbetslöshet. Resultatet av denna provisoriska arbetslöshetsräkning utvisade, att under ovanstående dagar anmält sig 35,307 män och 4,045 kvinnor, varav i Stocholm 7,022 män och 896 kvinnor, i Göteborg 4,020 män och 756 kvinnor, i Malmö 2,402 män och 1,001 kvinnor, i Norrköping 998 män och 634 kvinnor, i Gävle 364 män samt i Hälsingborg 667 män och 81 kvinnor. Enligt särskild av landsorganisationen verkställd utredning i medio av januari 1921 uppgick antalet arbetslösa inom fackorganisationerna till minst c:a 35,000. Med hänsyn till arbetslösheten bland de oorganiserade arbetarna — vilka, om man bortser från arbetare inom jordbruket och i personlig tjänst, för närvarande i vårt land till antalet torde åtskilligt understiga de organiserade — läser man kunna uppskatta *hela antalet arbetslösa inom landet till 50,000 à 60,000*, varav med ledning av erfarenheterna från de offentliga arbetslöshetsräkningarna i Sverige under januari månader 1909 och 1910 cirka två tredjedelar torde få anses utgöra säsongarbetare i vidsträckt mening.

Till jämförelse må nämnas, att antalet anmälda arbetslösa vid arbetslöshetsräkningen i januari 1909, vilken omfattade ett något större antal orter än den, som provisoriskt anordnades innevarande månad, var cirka 20,000. Läget är sålunda icke så avsevärt sämre än under den föregående, industriella depressionen 1907—1910, att man *ännu* kan tala om, att den nuvarande arbetslösheten är någon hittills i mannaminne osedd katastrof på den svenska arbetsmarknaden. Under den föregå-

ende nyssnämnda arbetslöshetsperioden förekommo inga andra åtgärder från det offentligas sida för bispringande av de arbetslösa än anordnandet av rent kommunala nödhjulsarbeten i anslutning till praxis från föregående depressionsperioder under 1880- och 1890-talen. Denna negativa ståndpunkt gentemot arbetslöshetsproblemet ha de svenska statsmakterna övergivit sedan krigsutbrottet 1914. Själva det ekonomiska bakslagets karaktär är dock så till vida värre än 1907—1910, som den nu inträdda lågkonjunkturen kännetecknas av en penningknapphet med ty åtföljande exempellöst hög räntefot, medan återigen föregående industriella nedgångstider automatiskt åtföljts av växande penningtillgång och sjunkande räntefot, vilket givetvis i hög grad underlättar stagnationens övervinande. Under nu rådande förhållanden och då tidpunkten för normala konjunkturers återkommande är skäligen oviss, ligger det givetvis desto mera makt uppå, att stat och kommun låta sina ifrågavarande socialpolitiska åtgärder stå i så nära samband som möjligt med det allmännas snävt begränsade finansiella tillgångar.

I betraktande härav och under fullföljande av det program för arbetslöshetens bekämpande, som arbetslöshetskommissionen upprepade gånger framlagt för statsmakterna i tidigare framställningar och vilka vunnit deras gillande, har kommissionen under den senaste tiden bedrivit sin verksamhet. I cirkulär till länshjälpkommittéerna i början av december 1920 hade kommissionen sålunda funnit sig böra anmoda dessa att för kommunerna framhålla, att den improduktiva och jämväl ur andra synpunkter mindre tilltalande understödsverksamheten i det längsta borde undvikas samt de arbetslösa i stället i första hand anvisas arbete till alla förefintliga arbetstillfällen på den öppna arbetsmarknaden, och — om dessa, såsom var att vänta, icke skulle förslå — till de *nödhjulsarbeten*, som kommunen antingen ensam eller gemensamt med skogs-sällskapets statsarbeten omedelbart borde igångsätta. I stort sett har denna kommissionens anmaning efterföljts av kommunerna. Dessa ha nämligen enligt givna direktiv, sedan arbetslösheten nått någon större omfattning, hänvänt sig till kommissionen med en redogörelse för arbetslöshetens art och omfattning samt för kommunens möjligheter att anordna nödhjulsarbeten. Befunnos dessa senare otillräckliga för ändamålet, och anhöllo kommunerna om statens bistånd, har kommissionen anmodat skogs-sällskapets statsarbeten att tekniskt och ekonomiskt biträda med sådana arbetens anordnande och igångsättande. Därvid pläga kommunerna efter växlande råd och lägenhet få gälda viss del av statsarbetenas kostnader för arbetet, vilken kvot i allmänhet brukar beräknas jämväl med viss hänsyn till den kostnad, som direkt understödsverk-

samhet skulle vållat kommunen. I många fall har på detta sätt den kontanta understödsverksamheten hittills kunnat undvikas, och de understödssökande arbetslösa genom ortens arbetsförmedling, där de dagligen skola anmäla sig, anvisats nödhjälpsarbeten, varvid det ånyo visat sig, att endast en del, 50 till högst 60 %, av de understödssökande befunnits villiga att antaga sådant arbete. På en del orter har emellertid arbetslösheten stegrats så hastigt, att några nödhjälpsarbeten icke hunnit bliva planerade och icke heller skulle ha räckt till för alla dem, som till äventyrs varit villiga att dit anvisas. På grund av den starka efterfrågan från kommunernas sida på bistånd från skogssällskapets statsarbeten ha icke heller dessa varit i stånd att omedelbart efterkomma sådana önskemål, trots en fortgående ökning av erforderlig ledande personal. I sådana fall ha dessa kommuner igångsatt direkt understödsverksamhet för de arbetslösa, fastän merendels i begränsad omfattning, d. v. s. understöd ha utdelats endast till de mest behövande. Där kvinnliga arbetslösa erhållit understöd, har detta förenats med deltagande i ovannämnda kurser.

Det har dock förekommit, att kommuner varken meddelat kommissionen sina beslut i dessa hänseenden, ej heller anordnat nödhjälpsarbeten, fastän detta skulle ha varit möjligt, utan omedelbart igångsatt direkt understödsverksamhet. Kommissionen saknar för närvarande möjligheter att härvid ingripa, men vill kommissionen framhålla önskvärdheten därav, att vid revision av gällande understödsförfattning bemyndigande för kommissionen måtte meddelas, att, då giltiga skäl föreligga, vägra utbetala eller indraga statsbidrag till kommun, när understödsverksamhetens mindre välbetänkta anordnande synes motivera ett sådant steg.

I samband härmed vill kommissionen jämväl uttala sig för, att närmare bestämmelser om de kommunala arbetslöshets- och hjälpkommittéernas sammansättning finge inflyta i en ny kungörelse. Härvid torde sålunda böra föreskrivas, att vederbörande länsstyrelse skall utse ordförande, samt vidare, med hänsyn till det stora ansvar, som under nuvarande svåra arbetslöshet påvilar medlemmarna i sådan kommitté, grunderna angivas för dessa kommittéers verksamhet.

Tack vare strävandena att i första hand söka bereda lämpliga arbetstillfällen samt till följd av skogssällskapets statsarbetens ovanberörda mellankomst har direkt understödsverksamhet för arbetslösa hittills endast igångsatts på ett mindre antal orter i landet. Av de större städerna ha endast under de sista dagarna Malmö och Norrköping ansett sig böra öppna regelbunden understödsverksamhet. Så är vidare förhållandet i

Örebro, Karlskrona, Karlstad, Lund, Kristinehamn samt ett fåtal andra orter ute i landet. Sporadisk understödsverksamhet, d. v. s. understöd under hand till de mest behövande, förekommer i Göteborg samt har i övrigt ingångsatts endast på ett mycket begränsat antal andra platser i landet. Statens kostnader för dessa understöd torde för januari och februari månader icke komma att uppgå till 50,000 kronor.

Men skogssällskapets statsarbeten ha i stället måst mångdubbla sin verksamhet. Ifrån att den 1 oktober 1920 endast ha sysselsatt cirka 500 arbetslösa vid 13 arbetsplatser var i slutet av februari 1921 resp. antal 3,000 och 70, varav 16 skogsallmänningar och 32 vägarbeten. I början av mars beräkna statsarbetena kunna starta ytterligare 10 nya stora arbetsplatser, varigenom antalet sysselsatta arbetslösa skulle kunna uppböras till 5,350. Härtill komma de 1,900 stenhuggare, som fått arbete vid statens ovannämnda stenbeställningar under innevarande vinter samt det hundratal arbetslösa, som användas vid statens järnvägars av arbetslöshetsmedel bekostade automobilvägsbyggen i Bohuslän. Av skogssällskapets statsarbetens nyssnämnda 70 arbetsplatser äro å 20 anordnade s. k. *fasta arbetsplatser* eller *förläggningar*, huvudsakligen skogsallmänningar, där de arbetslösa erhålla kost och logi. I övrigt använder man sig av *dagkolonier*, invid resp. städer och industrisamhällen, varigenom de arbetslösa kunna bo i sina hem. Skogssällskapets statsarbeten anse sig, i händelse av arbetslöshetens fortsättning och ytterligare utbredning under loppet av instundande mars och april månader, kunna anordna arbetsplatser för ytterligare 5,000 arbetslösa. Kostnaden för varje dag per arbetslös utgör cirka 10 kronor. Redan nu planeras ett återupptagande av de förläggningar av kvinnliga arbetslösa till allmänningarna för skogsplantering, vilka förläggningar under våren och sommaren 1918—1919 spelade en så framgångsrik roll för mildrande av den dåvarande stora arbetslösheten inom textilindustrin.

Obenägenheten att antaga arbete vid de av skogssällskapets statsarbeten anordnade nödhjälpsarbetena har icke allestädes berott på arbetsovillighet från de arbetslösas sida eller på dessas förmåga att, när de i stället för understöd erbjudas arbete, skaffa sig utkomst på annat sätt. Runt om i landet ha också förekommit icke blott klagomål och protester mot skogssällskapets statsarbeten, utan jämväl något så oegentligt som strejk och blockad av dessa nödhjälpsarbeten, under förmenande att de löner, som betalades för dessa arbeten, vore allt för låga. Då diskussionen härom flerstädes funnit väg till pressens spalter och därmed till offentligheten samt då kritiken mot ifrågavarande förhållanden i allmänhet synes vila på rena missförstånd, tillåter sig arbetslöshetskommissionen

att härmed framhålla en del synpunkter på denna fråga. För det första äro skogssällskapets statsarbeten att betrakta såsom en statens institution, ledd av en av Kungl. Maj:ts utsedd arbetsdirektion, vars förvaltning årligen granskas av tvenne, likaledes av Kungl. Maj:ts utsedda revisorer. Statsarbetenas verksamhet är sålunda uteslutande av allmännyttig art och lämnar icke rum för någon som helst enskild vinning. Lönepolitiken vid nödhjälpsarbetena är också dikterad uteslutande av offentliga, allmännyttiga hänsyn. Redan från början stod det klart, såsom också vid flera tillfällen av kommissionen framhållits inför statsmakterna, att lönerna vid dessa nödhjälpsarbeten vid varje tillfälle och på varje särskild ort *måste understiga de på öppna arbetsmarknaden gällande*. I motsatt fall skulle nödhjälpsarbetena konkurrera med den privata företagsamheten om arbetskraften, vilket skulle leda till ohållbara konsekvenser. När sålunda lönerna på den öppna arbetsmarknaden äro i tillbakagång, såsom för närvarande obestriddigen är fallet, böra lönerna för nödhjälpsarbeten följa efter. Eljest skulle det, som sagt, vara förmånligare för en arbetare att vara sysselsatt med nödhjälpsarbete än söka sig arbete på den öppna arbetsmarknaden, vilket särskilt nu, då en stor del av vår industri arbetar med förkortad arbetstid och motsvarande minskning av arbetsförtjänsten, kunde utgöra en frestelse för dessa arbetare att lämna sin anställning för att taga anställning med högre förtjänst vid ett nödhjälpsarbete.

Vad nu särskilt angår de för tillfället gällande lönerna vid statsarbetena, så bör tagas i betraktande, att medelinkomsten per dag för en arbetslös vid skogssällskapets statsarbeten under december månad 1920 utgjorde 8: 65 kronor. Med hänsyn härtill, och då med säkerhet kunde förutses, att priser och löner skulle falla inom den närmaste framtiden, beslöt arbetsdirektionen för skogssällskapets statsarbeten gemensamt med statens arbetslöshetskommission att från och med den 1 januari 1921 tillämpa sådana lönesatser vid sina nödhjälpsarbeten, att daglönen skulle utgöra 5 kronor och att ackordsförtjänsten skulle få uppgå högst till 7 kronor och till 8 kronor i orter, tillhörande högsta dyrortsgruppen. Härtill kommer emellertid ett familjeunderstöd av 1 krona för hustru och 25 öre för barn pr dag, varjämte varje vid nödhjälpsarbete sysselsatt arbetslös tillhandahålles ett par vinterkängor och en ylletröja av svenska arméns modell till så rabatterat pris, att detta för en beräknad anställningstid av 8 veckor motsvarar ett tillgodonjutet belopp av 18 öre om dagen. Vid de fasta arbetsplatserna erhåller den arbetslöse kost och inkvartering för ett pris av 2 kronor om dagen, vilket åsamkar statsarbetena en beräknad merutgift av 1 krona pr dag och person. På de fasta arbetsplatserna tillkommer därjämte ersättning för sön- och helg-

dagar samt för res- och regndagar med 2 kronor pr dag ävensom fria resor till arbetsplatsen samt fri läkarvård. Då vidare, såsom längre fram skall beröras, kommissionen föreslår att hyresbidrag o. dyl. av offentliga medel må kunna utgå för jämväl vid nödhjälpsarbeten anställda arbetslösa, torde ovan berörda beslut att fastställa lönerna vid nödhjälpsarbetena till de anförda beloppen befinnas för närvarande väl avvägt. Vid sitt ståndpunktstagande i detta avseende har kommissionen givetvis ansett sig förpliktad taga hänsyn till det statsekonomiska läget, vilket lär kräva synnerlig försiktighet. Härför talar särskilt den omständigheten, att dessa nödhjälpsarbeten, ehuru produktiva till sin karaktär och berättigade med hänsyn till sin förmåga att förebygga improduktiva understöd, likväl ytterst sällan kunna bliva vinstgivande i vanlig affärsmässig mening.

Även beträffande understödsbeloppen ha yrkanden framkommit om en förhöjning. Dessa belopp bestämdes i den första arbetslöshetsunderstödsförfattningen hösten 1914 till kronor 1:20 för man och hustru, 80 öre för ensamstående man och kvinna och 25 öre för varje barn under 15 år, om statens och kommunens lika bidrag sammanräknas. Under år 1917 skedde en höjning i anseende till den stegrade prisnivån till resp. kronor 2, kronor 1:25 och 40 öre. Dessa belopp höjdes återigen 1918 till de nu gällande, resp. kronor 3, kronor 2 och 60 öre. Höjningen har gått ungefär proportionellt med stegringen av prisnivån, varvid dock är att beakta, att de understödsbelopp, som statsmakterna på kommissionens förslag prövade och befunno skäliga under år 1918, tidpunkten för krisårens värsta livsmedelsbrist, icke nu kunna anses för låga under pågående starka prisfall på särskilt livsmedel. Kommissionen fann icke heller vare sig under år 1919 eller under år 1920, då dyrtidstrycket var svårare än för närvarande, tillrådigt att höja beloppen, vilken uppfattning också delades av statsmakterna. En höjning av nu gällande understödsbelopp skulle även synnerligen menligt återverka på lönerna vid nödhjälpsarbetena. Dessa äro nämligen avvägda jämväl med hänsyn till understödsbeloppen, så att själva arbetet, såsom rättvist är, ter sig fördelaktigare ur ekonomisk synpunkt än den sysslolöshet, som är förknippad med det direkta understödstagandet. Mellan nämnda belopp torde böra råda ett lämpligt avstånd i syfte att väcka den understöddes ekonomiska självintresse att hellre söka arbete än åtnjuta understöd. Liksom, på sätt nyss framhållits, det näppeligen låter sig göra att under nuvarande förhållanden höja lönerna för nödhjälpsarbetare, synes det icke vara tillrådigt att rubba understödssatserna. En höjning av dessa skulle näm-

ligen på betänkligt sätt minska det behövliga avståndet mellan nödhjälpslön och understöd.

Yrkande har även framställts om en generell höjning av statsbidraget till kommunerna till $\frac{2}{3}$ i stället för till 50 %, vilket som regel nu är föreskrivet. Det förefaller kommissionen emellertid mindre välbetänt att vidtaga en generell höjning — som sålunda skulle tillgodokomma även ekonomiskt mera bärkraftiga kommuner — då gällande författning redan nu lämnar möjlighet för Kungl. Maj:t att efter motiverad ansökan från en i ekonomiskt hänseende sämre ställd kommun låta kostnaden för understödsverksamheten till större del eller eventuellt helt bestridas av statsmedel. Så långt som till bestridande av hela understödskostnaden har Kungl. Maj:t visserligen hittills icke gått, enär det befunnits önskvärt, att kommun alltid skall lämna något bidrag och därför äga självintresse av omtanke och kontroll. Under arbetslöshetsperioden 1917—1919 hemställde emellertid flera landskommuner i Älvsborgs län, vilkas ekonomi nästan övervägande är grundad på ett eller ett par textilföretag, om högre statsbidrag för att kunna uthärda bördan av sin understödsverksamhet, och på arbetslöshetskommissionens förord medgav Kungl. Maj:t i allmänhet en höjning av statsbidraget, växlande från 60 till 90 %. Denna höjning av statsbidraget fastställdes emellertid endast från kvartal till kvartal och bestämdes med hänsyn till icke blott vederbörande kommuners finansiella ställning utan ock deras villighet att genom anordnande av smärre nödhjälpsarbeten, kurser o. dyl., bispringa de arbetslösa. Genom denna individualisering av statsbidragens höjning över de femtio procenten åstadkoms en högst nyttig tävlan kommunerna emellan till de arbetslösas fromma. Då sålunda mycket gynnsamma erfarenheter måste anses föreligga från denna praxis i överensstämmelse med gällande författning, synas enligt kommissionens uppfattning inga bärande skäl förefinnas för en avvikelse härutinnan.»

Såsom ett ytterligare skäl för sin uppfattning om lämpligheten att bibehålla nuvarande understödssatser anför kommissionen, att den ansett sig böra föreslå särskilda åtgärder för underlättande av de arbetslösas hyresbetalning o. dyl. Den hänvisar i detta avseende till sitt gemensamt med socialstyrelsen samtidigt avgivna utlåtande rörande frågan om den dyrtidslindrande verksamhetens fortsättande.

**Åtgärder
för lindran-
de av nöd.**

Då jag nu övergår till sistnämnda spörsmål, vill jag erinra om den redogörelse för det s. k. *dyrtidsanslaget*, som jag lämnat vid anmälan av frågan om anslag under femte huvudtiteln för år 1922 (sid.

122—124) till »särskilda åtgärder för lindrande av nöd». Jag meddelade samtidigt, att folkhushållningskommissionen av juni 1919 till Kungl. Maj:ts överlämnat en av dess avdelning för dyrtidsanslaget gjord framställning om utverkande av ytterligare anslag till verksamheten för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor. Inom dyrtidsavdelningen hade emellertid i väsentliga punkter yppat sig skiljaktiga meningar, och vill jag nu till början ange det huvudsakliga av vad majoriteten i ämnet andragit.

»När folkhushållningskommissionen av juni 1919 den 27 februari 1920 avlät den skrivelse, på vilken den kungl. propositionen nr 204 till 1920 års riksdag grundade sig, syntes det sociala och ekonomiska läget i landet och utsikterna för framtiden vara sådana, att kommissionen ansåg sig kunna förorda dyrtidsverksamhetens definitiva upphörande den 30 juni 1921. Det ekonomiska läget har emellertid sedan dess utvecklat sig i en icke gynnsam riktning. Under höstens lopp har en begynnande arbetslöshet och en allt allvarligare ekonomisk depression på åtskilliga av näringslivets viktigare områden blivit uppenbara. Folkhushållningskommissionens avdelning för dyrtidsanslaget har därför ansett sig böra till förnyat övervägande upptaga frågan, huruvida de nödiga förutsättningarna för upphörandet av dyrtidsanslagets verksamhet fortfarande föreligga. För erhållande av en allsidigare överblick över det föreliggande problemet har avdelningen haft överläggningar med representanter för olika sociala ämbetsverk och institutioner och har därvid enhälligt gjorts gällande, att den närmaste framtiden i ekonomiskt avseende tedde sig så pass oviss, att statsmakterna i varje fall borde hålla sig beredda att verksamt kunna ingripa till hjälp för de mindre bemedlade i händelse behov härav skulle komma att yppa sig. Medel till detta ändamål borde därför av nästa riksdag ställas till Kungl. Maj:ts förfogande.»

Avdelningen erinrar därefter om, att skilda meningar gjort sig gällande inom densamma beträffande spörsmålet om *formen* för dyrtidsverksamheten under den tidsrymd, som verksamheten i sin tänkta utsträckning skulle komma att omsluta eller tiden 1 juli 1921—30 juni 1922. Avdelningens majoritet bestående av riksdagsmannen A. J. Bärge (ordf.), riksdagsmannen, godsägaren A. von Sneidern samt grosshandlaren Bernh. Florén hade sålunda förordat, att verksamheten borde i allt väsentligt fortsätta efter samma linjer, som följts under avvecklingskedet, medan en minoritet inom avdelningen, bestående av direktören H. Lindholm och fröken Sigrid Göransson, i särskild reservation påyrkat, att verksamheten i stället borde gå ut på att lämna kommunerna understöd för anordnande av frivillig fattigvårdsverksamhet i enlighet med § 64 i gällande lag om fattigvård.

Avdelningen fortsätter härefter:

»Upptagandet av dyrtidsanslagets verksamhet föranleddes på sin tid av de starkt stegrade priserna på alla viktigare levnadsförnödenheter. En återgång av prisnivån har nu börjat, men ställningen för de mindre bemedlade har ej i motsvarande grad förbättrats, beroende på en genom inträffad arbetslöshet orsakad minskad penningtillgång bland dessa befolkningsskikt. Då de mindre bemedlades svårigheter under den närmaste framtiden i stor utsträckning kunna härledas

ur arbetslösheten, kan givetvis ifrågasättas, huruvida statliga åtgärder till hjälp för de mindre bemedlade äro behövlige utöver dem, som genom arbetslöshetsanslagets verksamhet äro direkt inriktade på mildrandet av just arbetslöshetens verkningar. Den erfarenhet man hittills haft av arbetslöshetskommissionens verksamhet visar emellertid, att dyrtidsanslaget varit i hög grad behöfligt och även använts som komplement till av arbetslöshetskommissionen vidtagna åtgärder.

Men verkningarna av en allmännare arbetslöshet inskränker sig ej till de direkt arbetslösa och deras familjer. Under tider av goda eller normala arbetsinkomster lämnas hjälp av arbetare till föräldrar eller nära anhöriga, vilken hjälp måste indragas vid inträffad minskning eller uteblivande av arbetsinkomster. Andra arbetslösa, särskilt ogifta arbetare, återvända till sin hemort och falla de hemmavarande till last. På platser, där arbetslöshet råder, gör sig till sist en tendens gällande, att sådant mera tillfälligt och oftare lättare arbete, vilket nöjaktigt kunnat utföras av äldre eller mera sekunda arbetskraft, och varav denna kunnat hava en god hjälp för sin bärgning, uppsuges av den bättre arbetskraft, som genom arbetslösheten blir ledig. Men på så sätt inträder ett nödtillstånd bland denna sämre arbetskraft. Nu är att märka att dyrtidsanslagets huvudsakliga klienter under de senare anslagsperioderna just varit dessa åldringar och sjuklingar, vilkas ställning försämrats på sätt nämnts genom arbetslöshetens indirekta verkningar. Vid sidan av dessa kategorier har understöd nämligen endast i mindre utsträckning lämnats till familjeförsörjare med många barn, vartill komma de exceptionella åtgärderna för de nämnda stenhuggarkommunerna i Bohuslän och Blekinge.

När folkhushållningskommissionen i sin förut återopade skrivelse av den 27 februari 1920 förordade upphörandet av dyrtidsanslagets verksamhet den 1 juli 1921, hyste kommissionen den förhoppningen, att såväl genom sänkta levnadskostnader de behövandes antal skulle avsevärt minskas, som genom ett förbättrat ekonomiskt läge möjligheterna till privat hjälp åt de nödställda skulle ökas, varigenom det antal behövande, som till sist i juli 1921 behövde omhändertagas av fattigvården, skulle bli jämförelsevis ringa. Det är dessa förhoppningar, som synas avdelningen icke skola bli infriade och som ge avdelningen anledning att ändra sin i februari intagna ståndpunkt. Redan nu synes det avdelningen klart, att det första halvåret 1921 blir för de mindre bemedlade mera påfrestande än det nu löpande halvåret, och skulle den befarade arbetslösheten antaga större proportioner, kommer med visshet det antal behövande, som den 1 juli 1921 fortfarande är i behov av någon form av offentligt understöd, att vara mycket stort. För anledningarna härtill har avdelningen ovan redogjort. Ser man efter, varifrån hjälp kan vara att påräkna, i händelse staten helt drager sig undan, äro utsikterna icke ljusare. Den ekonomiska depressionen verkar avgjort starkt hämmande på den allmänna välgörenheten. De filantropiska företagen, som arbeta med tillfälliga gåvor eller med fonder, vilkas realvärden starkt minskats genom penningsinflation, kämpa med oerhörda svårigheter för att kunna upprätthålla sin normala verksamhet och kunna därför än mindre utvidga sin verksamhet eller påtaga sig nya uppgifter. Återstår fattigvården, men även här möter svårigheter i den skattetunga, som trycker många kommuner och till vilken avdelningen alltid ansett sig böra taga hänsyn vid fördelning av dyrtidsanslagets medel.

Man har därför anledning att befara, att i åtskilliga kommuner fattigvården ganska illa kommer att kunna tillgodose de nya krav, som ställas på den samma, eller att detta måste ske genom ett oskäligt betungande av de skattskyldiga. Även har det under den gångna kristiden ansetts som ett samhällsintresse att ej behöva tvinga stora samhällsgrupper till fattigvården. Detta dels av hänsyn till en på många håll kvarlevande stark motvilja mot denna form av offentligt understöd, även då den ej åtföljes av fattigvårdens rättsverkningar, dels ock i fullt lika hög grad av uppfattningen om lämpligheten av att hjälpen även till det yttre gives en tillfällig karaktär, så att de tendenser, att den tillfälliga hjälpen skall glida över till en permanent, vilka måste anses i högre grad föreligga om den utdelande myndigheten är av ordinarie natur, ej måtte föreligga.

Mot en *statsunderstödd* verksamhet enligt § 64 i fattigvårdslagen kan även göras gällande, att det i framtiden säkerligen blir svårare för staten, att, sedan man utvidgat statens förbindelse till kommunernas fattigvård, indraga anslag till organ, som permanent arbeta i kommunernas tjänst såsom fattigvårdsstyrelserna, än att vägra anslag till en verksamhet av den tillfälliga natur, dyrtidskommittéerna utöva.

Avdelningen anser därför för sin del lämpligast att för den begränsade tid, som man alltjämt givetvis förutsätter för statens direkta hjälpverksamhet till förmån för de mindre bemedlade, denna verksamhet fortsätter efter i huvudsak samma linjer, som hittills kommit till tillämpning. Att den fortsatta verksamhetstiden får antagas bli kort är även ett skäl för att ej nu behöva slå in på nya banor.

Beträffande frågan om statens understödande av filantropiska företag framhåller avdelningen, att någon utredning om deras ställning och behov icke föreligger samt att det torde vara riktigast att deras nödläge särskilt undersökes och att höjda anslag eventuellt beviljas sådana företag, som redan blivit understödda av staten.

Avdelningen fortsätter härefter:

»Vad till sist beträffar beräkandet av kostnaderna för en fortsatt dyrtidsverksamhet och de anslag, som på grund härav böra äskas av riksdagen, måste givetvis hänsyn tagas, såväl till de hjälpbehövandes behov, som budgetens möjligheter. Hänsyn av senare slaget har föranlett avdelningen att begränsa sig till de summor, som komma att begäras.

Vägledande för beräkningen torde kunna vara en jämförelse utav de närmast föregående periodernas utgifter för staten vid sidan av en överblick av verksamhetens allmänna omfattning.

Verksamhetsperiod	Dyrtidsverksamhetens kostnader (statsbidrag) Summa milj. kronor	Antalet hjälpta kommuner	Antalet hjälpta hushåll	Antalet hjälpta personer
5 (vintern 1919)	18,656	2,220	383,619	1,254,229
6 (hösten »)	9,009	1,717	227,884	682,826
7 (vintern 1920)	6,004	1,490	181,710	509,178
8 (hösten »)	3,234	865	—	—

Riksdagen har för första halvåret 1921 anslagit 2 milj kronor. För att kunna tillgodose de normalt under vinterhalvåret större kraven på anslaget, har avdelningen sökt att så mycket som möjligt avpruta på kommunernas önskningsar under innevarande halvår (= senare halvåret 1920). På så sätt har av för detta halvår anslagna 4 milj. kronor endast 3,3 milj. tagits i anspråk. Avdelningen hemställer nu, att besparade 0,8 milj. måtte få användas under första halvåret 1921. Men även om denna hemställan bifalles, står således för första halvåret 1921 endast 2,8 milj. kronor till förfogande mot 3,3 milj. under senare halvåret 1920. Alltså skulle en ödesdiger inknappning av bidragen bli nödvändig, även om antalet behövande ej ökades under kommande vinter. Men enligt avdelningens uppfattning har man all anledning att befara en sådan ökning och härav föranledda till antal och storlek ökade krav från kommunernas sida. För att i någon mån kunna möta dessa krav hemställer avdelningen om ett förslagsanslag å 2 milj. kronor på tilläggsstat för 1921 att utöver förut för samma ändamål anslagna medel användas till dyrtidsverksamheten under första halvåret 1921.

Vad åter angår tiden efter 1 juli 1921, anser avdelningen av samma skäl, som voro bestämmande för förslaget att avsluta verksamheten 1 juli 1921 och ej med 1920 års utgång, att medel böra begäras, som möjliggöra fortsättning till 1 juli 1922. För att ytterligare markera verksamhetens avveckling föreslår avdelningen, att i stället för 6 milj. kronor, som beviljades för tiden 1 juli 1920—1 juli 1921, nu begäres 5 milj. för 1 juli 1921—1 juli 1922. Av dessa 5 milj. torde 3 milj. böra anslås å tilläggsstat för 1921 och 2 milj. å 1922 års riksstat.

På grund av vad som här blivit anfört får avdelningen för dyrtidsanslaget alltså föreslå, att kommissionen ville hemställa hos Kungl. Maj:t att söka av 1921 års riksdag utverka anslag till följande utgifter;

	Kronor
1) Anslag till bestridande av ytterligare kostnader under nionde perioden; på tilläggsstat för år 1921; förslagsanslag	2,000,000:—
2) Anslag att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för täckande av dyrtidsverksamhetens kostnader under en ifrågasatt tionde period; på tilläggsstat för år 1921; förslagsanslag	3,000,000:—
3) Anslag att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för täckande av dyrtidsverksamhetens kostnader under en ifrågasatt elfte period; på 1922 års stat; förslagsanslag	2,000,000:—

Tillhoppa kr. 7,000,000:—»

Mot dyrtidsavdelningens beslut angående förevarande framställning hade tvenne av densammas ledamöter, direktören Helge Lindholm och fröken Sigrid Göransson, i vissa punkter anfört reservation, av i huvudsak följande innehåll:

Reservation. »Ehuru med viss tvekan hava vi ansett oss kunna biträda föreliggande framställning, i vad den avser utverkande av ett tilläggsanslag å 2,000,000 kronor

för dyrtidsverksamheten under tiden 1 januari—30 juni 1921 (nionde perioden). Enligt vår mening bör dock det sålunda ifrågasatta tilläggsanslaget icke automatiskt sammanföras med det anslag, som redan blivit beviljat för enahanda ändamål, utan bilda en reserv, som får användas endast under förutsättning att Kungl. Maj:tt med hänsyn till inträffad skärpning av de sociala svårigheterna prövar sådant nödigt.

Inför de ovissa utsikter, som för närvarande råda, hava vi ej heller velat taga på vårt ansvar att avstyrka, att särskilda anstalter träffas i syfte att även efter den 30 juni 1921 en statlig hjälpverksamhet till förmån för mindre bemedlade samhällsmedlemmar måtte kunna uppehållas, för den händelse situationen vid nämnda tidpunkt skulle bliva sådan, att den nuvarande dyrtidsverksamhetens fullständiga nedläggande måste förutsättas komma att medföra sociala vådor av allvarligare slag. I fråga om sättet för ordnandet av en dylik fortsatt hjälpverksamhet kunna vi däremot icke ansluta oss till den av avdelningens flertal omfattade meningen.

De särskilda hjälpåtgärder, som från det allmännas sida kunna bliva behöfliga efter den för dyrtidsanslagets avveckling bestämda tiden, böra efter vårt förmenande ordnas så, att de nära anknytas till den understödsverksamhet, som utövas av kommunernas fattigvårdsstyrelser, en anordning som i ökad utsträckning börjat tillämpas redan under innevarande avvecklingsår och som även inom riksdagen synes hava förutsatts. Den sålunda redan inslagna riktningen torde så mycket hellre böra fullföljas, som 1918 års reformerade fattigvårdslagstiftning direkt synes taga sikte på en situation sådan som den nu motsedda och anvisa de vägar och medel, som därvidlag böra komma till användning. Vi åsyfta härmed bestämmelserna i § 64 jämförda med andra stycket av § 37. Sistnämnda lagrum avser bl. a. det fall, då nöd i större utsträckning kan befaras uppkomma i samband med en av förhållandena utom riket vållad allmän kristid och denna nöd icke kan avhjälpas med anlitanande av de resurser, som stå det enskilda fattigvårdssamhället till buds.

Genom stadgandet i § 64 beredes fattigvårdssamhälle tillfälle att i därför ägnade fall bevilja understöd, om vilka från början förklarats, att de ej skola ersättas och överhuvudtaget ej medföra några som helst av de rättsverkningar, som äro knutna till fattigvårdsunderstöd i egentlig mening. Denna fria understödsverksamhet kan komma till användning bl. a. då det gäller »åtgärder till förebyggande av framtida fattigvårdsbehov» eller främjande av ändamål, som i nyss åberopade stycke av § 37 sägs.

Emot en sådan lösning av den föreliggande frågan har inom avdelningen väsentligen erinrats, dels att det ur humanitär synpunkt vore föga tilltalande att tvinga in under fattigvården stora samhällsgrupper, som tidigare blivit i annan ordning hjälpta, dels att verksamhetens tillfälliga karaktär skulle mindre tydligt framträda och fara därigenom föreligga för dess förvandlande till en permanent institution, dels slutligen att starkt ökade svårigheter skulle uppstå för upprätthållande av principen, att statsbidraget ej får användas till lättande av kommunens ordinarie fattigvårdstunga.

Vad den första invändningen angår, må till en början erinras därom, att krisårens dyrtidsverksamhet, i den mån avvecklingen fortskridit, allt mer inrik-

tats på att bringa hjälp åt åldriga och sjuka och att sålunda från dess klientel successivt uteslutits flertalet bland de grupper av friska och arbetsföra personer, som under tidigare skeden kommit i åtnjutande av understöd. Det torde kunna förväntas, att ytterligare begränsningar i antydd riktning hädanefter låta sig genomföra, bl. a. av den anledningen, att, såsom i framställningen angives, arbetslöshetskommissionen torde komma att vidtaga åtgärder för att direkt bistå av arbetslöshet drabbade familjer. För dyrtidsanslaget återstår således väsentligen att tillgodose de arbetssvagas oundgängliga behov. De kategorier, om vilka det här är fråga, stå i själva verket ofta på eller under fattigvårdsgränsen, vilket ju också bestyrkes av de siffror, som i framställningen meddelas rörande antalet personer, som samtidigt åtnjuter understöd både av fattigvårdsmyndigheterna och dyrtidsorganisationen. En hållbar gräns mellan dessa båda former av understödsverksamheten lär icke kunna upprätthållas, och det är svårt att inse, vilka sociala fördelar som skulle vinnas genom att under ytterligare ett eller annat kvartal hålla borta från fattigvården samhällsgrupper, som denna i varje fall så småningom nödgas taga sig an. Vi äro sålunda för vår del övertygade därom, att tiden nu är mogen att på fattigvårdsmyndigheterna överflytta de uppgifter och bördor, som hittills uppburits av dyrtidsanslaget.

I väsentlig grad torde de betänkligheter, som yppats mot de hjälpbehövandes hänvisande till fattigvården, även då dyrtidshjälpen skulle lämnas i den alldeles oangripliga form, som § 64 av fattigvårdslagen erbjuder, bero på, att betydelsen av den stora reform, som genom 1918 års fattigvårdslagstiftning genomförts och som redan i stor utsträckning ändrat allmänhetens uppfattning om fattigvårdens karaktär, icke tillräckligt beaktats.

Efter vårt sätt att se skulle det innebära en uppenbar inkonsekvens, i händelse statsmakterna, sedan fattigvården genom 1918 års reform blivit humaniserad och fattigvårdsstyrelserna förvandlats till de centrala understödsnämnderna i kommunerna samt utrustats med möjligheter att möta en situation sådan som den nu väntade, skulle fortsätta att vid sidan därav utöva en dyrtidsverksamhet, som är ägnad att skapa förvirring i det reformerade kommunala understödsarbetet och i mycket försvåra dettas utveckling i rätt riktning.

Vad i framställningen anföres därom, att den av oss förordade linjen skulle kunna leda till en icke önskvärd permanens i avseende å ifrågavarande hjälpverksamhet synes sakna fog. Vi äro fullt eniga med majoriteten rörande olämpligheten av att fortsätta med särskilda kristidsåtgärder en dag längre än oundgängligen behöves. Men att risken härför skulle bli större genom verksamhetens anslutande till fattigvården än genom dess bibehållande såsom en självständig gren av det sociala arbetet lär icke kunna visas. Allt beror härvidlag på, att anordningens tillfälliga karaktär kommer fullt klart till uttryck såväl i statsmyndigheternas som i kommunernas åtgöranden i frågan. Det praktiska utförandet av härför nödiga garantier lär icke vara förenat med särskilda svårigheter.

Beträffande slutligen farhågan, att den av oss föreslagna anordningen skulle medföra risken, att statsbidraget toges till förevändning att lätta kommunens ordinarie fattigvårdstunga, synes oss tvärtom just det motsatta vara fallet. Så

länge dyrtidshjälpen i sin nuvarande form finnes att tillgå, skall det alltid uppstå benägenhet hos fattigvårdsstyrelserna att inskränka understöden eller rent av vägra hjälp åt behövande under förevändning att dyrtidshjälp kan begäras. Enligt vårt förslag faller däremot ansvaret för hjälpen helt och hållet på fattigvårdsstyrelsen, som, i den mån dyrtidshjälp erfordras, måste träffa nödiga anstalter därför och själv bekosta en väsentlig del därav.»

Likaså vilja vi såsom vår mening uttala, att statsbidrag, utom i trängande fall, icke bör ifrågakomma annat än där kommunen genom eget anslag understrukit behovet av särskilda åtgärder i dyrtidslindrande syfte, samt att anslaget bör helt och hållet reserveras för sådana fattigvårdssamhällen, inom vilka mera betydande arbetslöshet uppkommit eller eljest avsevärda sociala svårigheter äro för handen.»

Sedan Kungl. Maj:t den 31 december 1920 förordnat om folkhushållningskommissionens upplösning samt uppdragit åt arbetslöshetskommissionen att tills vidare handhava förvaltningen av det s. k. dyrtidsanslagets angelägenheter, anbefalldes Kungl. Maj:t samma dag socialstyrelsen att gemensamt med arbetslöshetskommissionen avgiva utlåtande över den nyss återgivna framställningen rörande den dyrtidslindrande verksamhetens fortsättande. Vidare uppdrog Kungl. Maj:t åt byråchefen O. F. Enbom och kanslirådet R. G. H. von Koch att i egenskap av sakkunniga biträda socialstyrelsen vid avgivande av detta utlåtande, varjämte styrelsen och kommissionen vid uppdragets fullgörande erhållit medverkan av ledamöterna i avdelningen för dyrtidsanslaget riksdagsmännen A. J. Bärge och A. von Sneidern samt av tjänstemannen hos avdelningen H. Nordström.

Socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen anföra i sitt den 28 nästlidne februari dagtecknade utlåtande huvudsakligen följande.

»På grund av det förevarande ärendets omfattning och betydelse har det befunnits angeläget att först söka erhålla upplysningar från intresserade myndigheter och korporationer ävensom från ett representativt antal kommuner rörande deras uppfattning i frågan. Sålunda hava från överståthållarämbetet och rikets samtliga länsstyrelser, statens fattigvårdskonsulenter, Sveriges fattigvårdsförbund, svenska stadsförbundet, Sveriges landskommuners förbund samt c:a 1,000 kommuner införskaffats yttranden huvudsakligen med avseende på tvenne spörsmål, nämligen *dels* huruvida ytterligare anslag kunde anses erforderligt för dyrtidsverksamhet efter den 1 juli 1921, *dels* huruvida en eventuellt fortsatt verksamhet borde läggas efter hittills följda linjer eller anordnas i enlighet med bestämmelserna i 64 § av fattigvårdslagen.

Socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen.

Verkställda utredningar.

Samtliga länsstyrelser, som yttrat sig över den första av här ovan angivna frågor, hava med undantag av länsstyrelsen i Kristianstads län tillstyrkt ytterligare anslag till dyrtidsverksamheten efter den 1 juli 1921. Från länsstyrelserna i Blekinge samt Göteborgs och Bohus län har framhållits betydelsen av en fortsatt dyrtidsverksamhet särskilt på grund av de utomordentliga svårigheter, med vilka befolkningen inom vissa stenhuggarkommuner ända sedan krigets utbrott 1914 haft att kämpa och vilka även under den närmaste framtiden torde komma att fortfara.

Däremot hava meningsskiljaktigheter yppat sig beträffande den andra frågan eller spørsmålet om formen för dyrtidsverksamhetens läggning, men har dock det stora flertalet eller nitton länsstyrelser ävensom överståthållarämbetet förordat verksamhetens överflyttning på fattigvårdsorganen i enlighet med bestämmelserna i § 64 av gällande fattigvårds-lag, under det att fem, nämligen länsstyrelserna i Gottlands, Västmanlands, Kopparbergs, Västerbottens och Norrbottens län, tillstyrkt verksamhetens fortsättande efter den ordning som hittills varit gällande.

Statens fattigvårdskonsulenter hava såsom sin mening uttalat, att utsikterna i ekonomiskt avseende för den närmaste framtiden måste anses så ovissa, att statsmakterna böra träffa särskilda anstalter för att även efter den 30 juni 1921 kunna ingripa till hjälp för de mindre bemedlade. Ifråga om formen för hjälpverksamhetens anordnande ansluta sig samtliga konsulenter till den uppfattning, som förfäktats utav reservanterna inom avdelningen för dyrtidsanslaget, bl. a. på grund därav att en anordning med fattigvårdsmyndigheterna såsom handhavare av verksamheten skulle möjliggöra en bättre kontroll. Därjämte förmena konsulenterna, att någon oro icke förmärkts hos de kommunala myndigheterna över att dyrtidsverksamheten skulle komma att upphöra den 1 juli 1921 med undantag allenast för vissa kommuner inom Älvsborgs och Göteborgs och Bohus län.

I *svenska fattigvårdsförbundets* yttrande uttalas anslutning till reservanternas inom dyrtidsavdelningen ståndpunkt i fråga om formen för den ifrågasatta hjälpverksamheten. Såsom skäl härför framhålles bl. a., att den hittillsvarande dyrtidslindrande verksamheten skapat en olämplig dualism, i det att fattigvårdsstyrelserna och organen för nyss nämnda verksamhet haft väsentligen samma klientel, utan att någon bestämd gränslinje kunnat uppdragas och utan att erforderligt samarbete ägt rum mellan de båda slagen av understödsorgan. Vid prövning av frågan om nya linjer borde beaktas de möjligheter, som numera stå till buds genom § 64 i den nya fattigvårdslagen.

Beträffande frågan om statens understödjande av de s. k. filantropiska företagen har förbundet avgivit ett särskilt yttrande, grundat på inhämtade uppgifter från dylika företag. Därav framgår, att något över hälften av de tillfrågade företagen förklarar sig under alla förhållanden önska erhålla statsbidrag. Största behovet föreläge för hem för gamla, hem för mödrar med barn samt sjukhem, under det att de »öppna» barnavårdsanstalterna såsom barnkrubbor, arbetsstugor och mjölkdroppar syntes lättare kunna undvara statsbidrag. Förbundet erinrar även om att år 1918 i ekonomiskt avseende varit det för anstalterna mest påfrestande året och att en ljusning syntes hava inträtt i och med bränsle- och livsmedelsprisens fall.

Svenska stadsförbundet har för egen del icke ansett sig böra avgiva något utlåtande på grund av att flertalet av förbundets medlemmar beretts tillfälle att direkt framföra sina synpunkter. Den föreliggande frågan borde jämväl, enligt förbundets mening, bedömas med hänsyn till lokala erfarenheter.

Av *styrelsen för svenska landskommunernas förbund* framhålles, att även om styrelsen på ett tidigare stadium varit av den uppfattningen, att dyrtidsverksamheten borde upphöra med utgången av juni månad 1921, styrelsen numera i anseende till det förändrade läget på grund av arbetslösheten funnit sig böra biträda dyrtidsavdelningens förslag om den statsunderstödda dyrtidsverksamhetens fortsättning under ännu ett år efter den 30 juni 1921. Med avseende på formen för verksamhetens anordnande anslöt sig förbundet till den mening, som framförts av majoriteten inom dyrtidsavdelningen. Visserligen kunde de av reservanterna framförda skälen i vissa delar äga sin riktighet, men en omläggning av verksamheten nu, då densamma lede mot sitt slut, skulle enligt styrelsens mening lätt kunna leda till den uppfattningen, att statsmedel även framdeles komme att stå till fattigvårdsstyrelsernas förfogande för bidrag, som ej hade fattigvårds karaktär. Styrelsen uttalar sig även emot den på sistone tillämpade grundsatsen, att kommuner med låg uttaxering uteslutas från rätten till erhållande av dyrtidshjälp.

För att utröna opinionen direkt hos *kommunerna* ha särskilda frågeformulär översänts till drätselkamrar resp. kommunalnämnder, vilka uppmanats att vid svarets avgivande bereda fattigvårdsstyrelse, kommitté för dyrtidsanslagets fördelning, pensionsnämnd och arbetslöshetskommitté tillfälle att deltaga i ärendets behandling.

Då det skulle taga för stort utrymme i anspråk att mera ingående redogöra för resultatet av den verkställda undersökningen, skola här endast anföras några av de viktigaste siffrorna, avsedda att belysa den

allmänna uppfattningen inom de tillfrågade kommunerna beträffande de två ovan angivna huvudspörsmålen.

Av de tillfrågade c:a 1,000 kommunerna hava inalles 791 inkommit med svar å de framställda frågorna. Det synes vara den förhärskande meningen inom kommunerna, att dyrtidsverksamheten bör fortsättas under ännu någon tid, enär frågan härom besvarats i nämnda riktning utav 505 kommuner, under det att 230 kommuner icke ansett situationen kräva fortsatta åtgärder, samt 23 kommuner avstått från att göra något positivt uttalande. Det totala invånareantalet i de kommuner, som påyrka verksamhetens prolongering, är inemot fyra gånger så stort som i de kommuner, där behov av verksamhetens fortsättande ej synes föreligga.

Med avseende å formen för dyrtidsverksamhetens eventuella fortsättande hava 446 kommuner uttalat sig till förmån för dyrtidsanslagets linje, under det att 213 kommuner förordat fattigvårdens linje och 134 kommuner icke bundit sig vid något bestämt uttalande. Om däremot hänsyn toges till den folkmängd, som ifrågavarande kommuner representera, får man till resultat, att ej fullt hälften kommer på kommunerna, som anslutit sig till dyrtidsanslagets linje. I åtskilliga fall, där kommun förklarar sig önska dyrtidsverksamhetens fortsättande under nuvarande form, har detta motiverats av hänsyn till det opraktiska i en omläggning nu då verksamheten stode inför sin avveckling.

Den sålunda verkställda enquêten kompletteras i viss mån av en samtidigt utförd undersökning rörande omfattningen av dyrtidsverksamhet under senare halvåret 1920. Anmärkas bör emellertid, att de här följande siffrorna endast äro preliminära, enär c:a 100 kommuner icke hunnit inkomma med begärda upplysningar. Emellertid torde nedan meddelade siffror från närmare 800 kommuner giva en tämligen god föreställning om nämnda periods dyrtidsverksamhet.

Enligt den verkställda undersökningen åtnjöto 104,000 hushåll å 268,000 personer understöd utav den statsunderstödda dyrtidsverksamheten under perioden. Av dessa erhöilo samtidigt c:a 27 % hushåll och 21 % personer sådant bidrag från fattigvården, som ej var av full försörjnings karaktär. Värdet av till dessa sistnämnda utdelad dyrtidshjälp belöpte sig till omkring 1,161,000 kronor. De kommunala organen hava anmodats att särskilt söka utröna, huru många utav dyrtidsanslagets bidragsmottagare, som hittills icke åtnjutit något som helst understöd från fattigvården, vid ett eventuellt avklippande av dyrtidsverksamheten den 1 juli 1921 skulle komma att behöva anlita fattigvården. Från åtskilliga landskommuner har därvid rapporterats, att verksamhetens upphörande icke komme att ha någon nämnvärd betydelse för en stor del

av klientelet på grund av bidragens numera ofta ringa belopp, medan däremot majoriteten av kommunerna framhållit, att anslaget indragning skulle medföra allvarliga sociala vådor för bidragsmottagarna och tvinga stora grupper av svagt ställda över på fattigvården. Kommunerna hava sålunda beräknat, att 21,000 hushåll, representerande 61,500 personer, vid dyrtidsanslagets upphörande den 1 juli 1921 skulle nödgas behöva anlita fattigvården, ehuru ifrågavarande hushåll resp. personer med hjälp av dyrtidsanslaget hittills kunnat draga sig fram utan att falla det allmänna till last.

Med avsende på dyrtidsanslagets förhållande till pensionärerna har undersökningen givit till resultat, att av dyrtidsanslaget understöd för närvarande utgår till 40,000 pensionärer, av vilka 13,000 samtidigt åtnjuta fattigvårdsunderstöd, under det att 27,000 pensionärer äro bidragsmottagare hos dyrtidsanslaget utan att samtidigt tillhöra fattigvårdsmyndigheternas klientel. Hela värdet av till pensionärer utdelad dyrtidshjälp uppgick under perioden till 1,450,000 kronor.

Efter denna kortfattade redogörelse för de sålunda verkställda undersökningarna samt under hänvisning i övrigt till de av resp. myndigheter, korporationer och kommuner avgivna yttranden, vilka härjämte bifogas, få socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen för egen del anföra följande.

Det framgår av de inkomna yttrandena, att man allmänt anser det nu inträdda läget påkalla ett fullföljande i huvudsak av den hittillsvarande dyrtidslindrande verksamheten, men att i avseende å sättet för dennas handhavande meningarna dela sig efter de båda olika linjer, som föreslagits av dyrtidsavdelningens majoritet, resp. minoritet.

Socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen anse likaledes önskvärt, att under en eller annan form av staten anordnas och ekonomiskt stödjes en kommunal verksamhet för lindrande av den nöd, som redan framträtt till följd av den stora arbetslösheten och som med dennas alltjämt ökade omfattning kommer att ytterligare ökas. De undersökningar, som av kommissionen och styrelsen verkställts rörande det nuvarande läget å arbetsmarknaden och utsikterna för den närmaste framtiden, hava nämligen givit till resultat, att arbetslöshet för närvarande förekommer i en utsträckning, som tillföre torde hava inträffat endast vid krigsutbrottet 1914, samt att densamma uppenbarligen blir av längre varaktighet än vid nämnda tillfälle. De socialt och ekonomiskt menliga verkningarna av denna arbetslöshet komma, såsom anföres i den föreliggande framställningen från dyrtidsanslagets delegerade, att sträcka sig vida. I första rummet och hårdast drabbas därav givetvis de direkt och helt ar-

betslösa samt deras familjer, men de indirekta verkningarna nå otvivelaktigt många andra, som tidigare i större eller mindre mån fått hjälp till sitt uppehälle från de numera arbetslösa men nu icke längre kunna erhålla sådant stöd. Härtill kommer vidare, att många personer, som till följd av förminskad arbetsförmåga eller andra förhinder endast kunnat taga tillfälliga arbeten men på dem förskaffat sig tillskott till sin utkomst, icke längre kunna erhålla sådana arbeten och därigenom råkat i nödställd belägenhet. Även på andra sätt vidgas säkerligen det svåra arbetsmarknadsläget verkningar på ett sätt, som synes göra det önskvärt att finna utvägar för en omfattande hjälpverksamhet vid sidan av de hittillsvarande åtgärderna för arbetslöshetens bekämpande.

Vid övervägandet av den allmänna planläggningen av en sådan hjälpverksamhet hava styrelsen och kommissionen emellertid ansett sig böra taga vederbörlig hänsyn till Kungl. Maj:ts och riksdagens ståndpunkt med avseende å den nuvarande dyrtidslindrande verksamheten. Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition i ämnet till 1920 års riksdag framhöll sålunda departementschefen — i anslutning till folkhushållningskommissionens utlåtande — att denna verksamhet borde avvecklas på sådant sätt, att den successivt minskades i omfattning för att avslutas med utgången av juni månad innevarande år. Med anledning av propositionen förklarade riksdagen i skrivelse den 21 maj 1920, att det givetvis varit önskvärt, att statens ifrågavarande verksamhet kunnat upphöra redan till den 1 juli samma år, men att vissa skäl dock talade för att densamma, med stark inskränkning i dess omfattning, finge i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag successivt avvecklas och avslutas till den 30 juni 1921. Av dessa uttalanden måste dragas den slutsatsen, att enligt Kungl. Maj:ts och riksdagens uppfattning de särskilda skäl — dyrtiden och varubristen — som framkallat denna dyrtidslindrande verksamhet, icke längre gjorde sig gällande med sådan styrka, att densamma fortsättande vore tillräckligt motiverad. Vid intagandet av denna ståndpunkt förbisåg man ej heller, såsom framgår av departementschefens framställning, att åtskilliga bidragsbehövande skulle bliva lidande redan genom verksamhetens begränsande.

Under den tid, som sedan dess förflutit, har varubristen helt upphört och dyrtiden något mildrats. Redan nu torde levnadskostnaderna för en normalfamilj hava minskats med lika stort belopp som det genomsnittliga dyrtidsbidraget per familj under den senast förflutna understödsperioden, och all anledning finnes antaga att denna kostnadsänkning skall fortsätta. De skäl, som torde hava föranlett statsmakterna att besluta den dyrtidslindrande verksamhetens avvecklande, hava sålun-

da förstärkts av den sedan skedda utvecklingen. Med hänsyn vidare till nu rådande statsfinansiella svårigheter anse sig styrelsen och kommissionen icke kunna förorda en sådan verksamhet, baserad på de förutsättningar som hittills legat till grund för densamma, utan synes det nu vara nödvändigt att mera koncentrera det allmännas hjälpande åtgärder. Framför en brett lagd verksamhet, som i de enskilda fallen icke är synnerligen verksam, men vilken i allt fall måste medföra mycket stora kostnader, synes man böra föredraga kraftigare hjälp på ett mera begränsat område, där svårigheternas tryck gör sig mest kännbart gällande.

Styrelsen och kommissionen erinra härvid, att dyrtidsanslagets delegerade — både majoriteten och minoriteten — såsom skäl för sin till behandling nu föreliggande framställning åberopat det nya läge, som inträtt genom den stora arbetslösheten och därav direkt eller indirekt framkallad nöd. I ämnet hörda myndigheter, kommuner och organisationer hava, som nämnts, starkt understrukt uppfattningen om att detta nya läge påkallar hjälpåtgärder från det allmännas sida. För egen del måste styrelsen och kommissionen — med hänsyn till de finansiella möjligheterna och till vikten av att hellre lämna effektiv hjälp åt ett mindre antal än mindre effektiv åt ett större antal — förorda, att statsmakterna nu till prövning upptaga frågan, huruvida icke en hjälpverksamhet bör anordnas, åsyftande att åt dem, som bliva lidande genom arbetslöshet, bringa hjälp även på annat sätt än hittills skett.

Bedömandet av detta spörsmål måste emellertid bliva väsentligen beroende av, huruvida de nu tillämpade linjerna för arbetslöshetens bekämpande komma att följas eller ej samt huru effektiv denna verksamhet kan förväntas bliva. Av den utredning och de förslag, som innefattas i samtidigt avlåten framställning av arbetslöshetskommissionen, framgår i sådant avseende, att kommissionen planerar en omfattande hjälpverksamhet, men — förnämligast av kostnadsskäl — icke anser sig kunna tillstyrka, att genom denna större ekonomiska förmåner än hittills beredas de arbetslösa från statens sida. Kommissionen är emellertid med styrelsen enig om att härigenom allenast de mest trängande behoven för arbetslösa i allmänhet kunna tillgodoses samt att stora svårigheter i allt fall kunna för dem uppstå under en långvarigare arbetslöshetsperiod. Härtill kommer, att de förmåner, som avsetts för de arbetslösa, måst avpassas efter levnadskostnaderna på orter i allmänhet och följaktligen komma att särskilt vid mera långvarig arbetslöshet bliva alltför knappa på orter med dyrare levnadsförhållanden. Visserligen har man vid ordnandet av den nuvarande understödsverksamheten för arbetslösa förutsatt, att på sådana orter vederbörande kommuner skulle genom särskilda

anslag utöka understödsbeloppen i erforderlig mån, men så har hittills endast undantagsvis skett och kan ej heller förväntas nu komma att ske i behövligen grad. Under sådana förhållanden anse styrelsen och kommissionen högeligen önskvärt, att den nuvarande hjälpverksamheten för arbetslösa kompletteras med en hjälpform, genom vilken staten medverkar till en smidigare anpassning efter behoven å olika orter och i olika fall.

Hyresbidrag
m. m. för
arbetslösas
familjer.

Man syftar härvid närmast på de ömmande fall, då familjeförsörjare drabbas av mera långvarig arbetslöshet. Familjeförsörjarna äro med starkare band än andra knutna till bostadsorten och hava följaktligen svårare att annorstädes söka sin utkomst. Där sådan beredes dem vid nödhjälpsarbeten på annan plats, kan avlöningen, även med det familjetillägg som plägar utgå, i vissa fall bli för ringa för det egna uppehållet å arbetsorten och familjens underhåll i hemorten. Vad som för familjeförsörjaren är av särskild vikt är att kunna behålla den för hemlivet oumbärliga gemensamma bostaden samt att vidmakthålla försäkringar, som tagits för familjens framtida tryggande. Såväl för individerna som för samhället synes det ock vara angeläget att så vitt möjligt stödja strävandena för familjernas sammanhållande. De anförda synpunkterna hava föranlett styrelsen och kommissionen att nu närmast överväga uppdragandet av en hjälpverksamhet, genom vilken för nämnda ändamål arbetslösa kunna beredas hjälp i främsta rummet genom bidrag till betalning av bostadshyra.

Frågan om särskilda åtgärder för att underlätta arbetslösas hyresbetalning har redan tidigare under kristiden varit föremål för beaktande. Under den svåra arbetslöshetsperioden vintern 1914—1915, då arbetslöshetsunderstöd i stor omfattning utbetalades, tog man på sina håll vid bestämmandet av understödens belopp hänsyn till de arbetslösas behov av hjälp till hyresbetalning. I fall, då man kunde befara, att understöd möjligen icke skulle användas på lämpligt sätt och då familjen hotades förlora sin bostad, plägade vidare understödsorganen på vissa orter ordna utbetalningen av understöd på sådant sätt, att i första hand förfallen hyra betalades. Ett mindre antal kommuner anvisade jämväl särskilda medel till understödsorganens disposition för att i nämnda fall medverka till familjens sammanhållande, närmast då genom bidrag till hyran. Liknande åtgärder hava från arbetsgivares sida vidtagits till förmån för hos dem anställda arbetare. Det torde också böra erinras att med stöd av dyrtidsanslaget hjälp tidigare utgått till hyresbetalning.

Under kristidens förra skede var emellertid detta spörsmål icke synnerligt framträdande. Då förelåg nämligen icke bostadsbrist, varför hyresvärdarna i allmänhet voro villiga att bevilja anstånd med betalning

i förhoppning att hyresgästen skulle snart åter erhålla arbete och då bli i stånd att infria sina förpliktelser.

Nu äro emellertid förhållandena väsentligt ändrade. Läget å bostadsmarknaden är, som alla veta, åtminstone inom stads- och stadsliknande samhällen sådant, att varje beboelig lägenhet är utnyttjad och mångenstädes även provisoriska barackbyggnader och andra tillgängliga utrymmen måst tagas i bruk för att härbergera husvilla. Då under sådana förhållanden all utsikt förefinnes för att ledigbliven lägenhet skall kunna omedelbart uthyras igen, så finnes onekligen fog för den farhågan, att hyresvärd nu skall vara mindre villig bevilja anstånd med hyresbetalning. I vissa fall torde också hyresvärd vara mindre välvilligt stämd mot hyresgäst, som tidigare — enligt värdens uppfattning onödigtvis — påkallat hyresregleringslagstiftningens skydd mot hyresstegring eller uppsägning. Dessa skäl göra det icke osannolikt, att hyresgäst, som icke betalar sin hyra, numera icke har att påräkna särskilt tillmötesgående från hyresvärd, utan ofta nog riskerar omedelbar avflyttning. Från om-dömesgilt håll har också betygats, att särskilt i Stockholm redan fram-trätt tecken till en sådan utveckling.

Tack vare den provisoriska lagstiftningen på detta område äro visserligen hyrorna kvarhållna vid så jämförelsevis låg nivå, att deras relativa andel i den genomsnittliga budgetskostnaden för närvarande endast är ungefär hälften av vad den var före kristiden. Men de utgöra icke desto mindre en betydande utgiftspost, som nog i de arbetslösas hushållning kommer näst efter utgifterna för livsmedel. Ju längre arbetslösheten varar, desto svårare blir det att få medel att betala hyran, och om dessa svårigheter redan nu börjat framträda, så lider det intet tvivel, att vid instundande kvartalsskifte en synnerligen bekymmersam situation inställer sig för många arbetslösa, som under normala förhållanden icke skulle hava brustit i sin betalningsskyldighet. De sociala vådorna härav äro uppenbara och hava även inom socialstyrelsen övervägts i samband med behandlingen av frågan om revision av hyresstegringslagen. Till arbetslöshetskommissionen hava vidare representanter för den socialdemokratiska riksdagsgruppen riktat en hemställan att söka vidtaga snabba och verksamma åtgärder för underlättande av de arbetslösas hyresbetalning. Enahanda yrkande har framställts i interpellation av herr Hage inom riksdagens andra kammare. Inom några städers fullmäktige hava motioner väckts i samma syfte, och i Göteborg beslöto stadsfullmäktige nyligen att anvisa särskilda medel att utgå såsom hyresbidrag.

Av det nu anförda torde framgå, att det allmännas hjälp till lättande av de arbetslösas bostadsbekymmer lämpligen kan lämnas i form av bidrag till hyresbetalning samt att tanken på sådan anordning såväl förut under kristiden som nu vunnit anslutning hos kommunala myndigheter. Emellertid lär det vara otvivelaktigt, att dessas medverkan för ändamålet icke är att i högre grad påräkna, med mindre staten deltagar organiserande och ekonomiskt stödjande. Med hänsyn till det nödläge, som numera inträtt, vilja därför styrelsen och kommissionen livligt förordna en sådan anordning.

Såsom redan anförts synes emellertid en dylik kompletterande hjälpverksamhet icke böra av staten strängt begränsas till allenast hyresbetalning utan kunna utsträckas även till sådana andra för familjens sammanhållande och tryggande viktiga områden som betalning av försäkringsavgifter o. dyl.

Ej heller bör åt begreppet familjeförsörjare givas en snäv omfattning utan synes därunder kunna inbegripas sådana personer, som visserligen icke hava egen familj men vilka åtagit sig och faktiskt fullgöra försörjningsplikt. Sådan hjälpsamhet, som i många fall visas sjuka och ålderstigna och som väsentligt lättar det allmännas understödsbördor, synes ur många synpunkter vara förtjänt av all uppmuntran.

Styrelsen och kommissionen anse sig vidare böra påpeka, att särskilt arbetare inom den stora del av vår industri, som är förlagd till landsbygden, visserligen i många fall hava egna hem, men att deras bostadsfråga icke därför är tryggad vid inträffande arbetslöshet. I de flesta fall torde dessa nämligen hava för sin bostad iklätt sig skuld, för vilken ränta måste betalas. Under stenindustriens svåra läge vid början av kristiden visade det sig sålunda, att många av de arbetslösa stenarbetarna i trots av det allmännas åtgärder löpte allvarlig risk att förlora de egna hemmen på grund av bristande förmåga att fullgöra sin betalningsplikt för dem. Tack vare ortsmyndigheternas medlande ingripande samt ekonomisk hjälp från intresserade i orten och från H. Maj:t Drottningens centralkommitté kunde dessa risker för tillfället i allmänhet användas. Svårigheterna kunna emellertid denna gång på sina håll bliva allvarigare, och synes det därför angeläget, att även i nu berörda och därmed jämförliga fall hjälp må kunna lämnas.

Då styrelsen och kommissionen sålunda utgå från att den nu föreslagna nödlindrande verksamheten icke på förhand allt för strängt bindes till sin omfattning, har detta skett i den övertygelsen, att det utan risk för staten kan i viss mån lämnas kommunerna frihet att efter omständigheterna angiva gränserna för densamma. Tillräcklig trygghet för att

icke därigenom obehövlige eller oskälige kostnader skola åsamkas staten lärer nämligen beredas dels genom kommunernas meddelaktighet i kostnaderna, dels genom den prövning hos centralmyndighet, som i varje fall synes böra ske och vilken förutsatts skola verkställas genom arbetslöshetskommissionens försorg.

Det har i det föregående antytts, att förhållandena torde kräva, att ifrågavarande hjälpverksamhet snarast möjligt kan påbörjas. Med hänsyn till det intresse för hyresbetalningsfrågans lösning, som redan flerstädes försports, torde man också kunna antaga, att kommunerna skola omedelbart vidtaga de förberedelser, som på dem kunna ankomma. Styrelsen och kommissionen vilja emellertid ifrågasätta, huruvida icke åtgärder borde vidtagas för att rikta kommunernas uppmärksamhet på vikten av att i tid vidtaga sådana förberedelser.

Styrelsen och kommissionen vilja vidare erinra, att under den nu verkställda utredningen av frågan om den dyrtidslindrande verksamhetens eventuella fortsättande från åtskilliga håll framhållits, att kommunerna lämpligen böra för skyddande i fortsättningen av denna verksamhets klientel anlita de utvägar, som stå till buds dels genom fattigvårdsslagens §§ 37 och 64, dels genom lagen om kommunala pensionstillskott och sjukvårdsbidrag. Det är emellertid bekant, att särskilt den förstnämnda utvägen i endast ringa mån kommit till användning. Då avsikten med dessa lagbestämmelser ju varit att åt vissa kategorier av behövande bereda nödig hjälp utan fattigvårds karaktär och dessas hjälpbehov kommer att ökas vid den dyrtidslindrande verksamhetens upphörande, synas skäl föreligga för att söka intressera kommunerna jämväl för åtgärder i nu berörda avseende.

Styrelsen och kommissionen anse sig icke böra i vidare mån än här nu skett ingå på grunderna för och organiserandet av den ovan föreslagna hjälpverksamheten. Då denna förutsatts skola ingå som ett led i kampen mot den aktuella arbetslösheten och följaktligen synes böra närmast ledas av arbetslöshetskommissionen, kommer denna att samtidigt härmed framlägga närmare förslag i ämnet.

Den uppfattning i den föreliggande frågan, som här kommit till synes, har emellertid icke i allo delats av herrar *Enbom*, *Bärg*, *von Sneidern* och *Nordström*. Dessa hava nämligen ansett, att den nu föreslagna hjälpverksamheten för snävt begränsats med hänsyn såväl till de personer, vilka kunna komma i åtnjutande av densamma, som ock till de ändamål, för vilka hjälp må utgå.

Frågan om
hjälp till
filantropiska
företag.

Styrelsen och kommissionen anse sig slutligen böra ange sin ståndpunkt till den av dyrtidsanslaget delegerade — såväl majoriteten som minoriteten — upptagna samt av vissa myndigheter, kommuner och föreningar berörda frågan om särskilda åtgärder för lindrande av de svårigheter, som till följd av penningvärdets fall och andra av kristiden föranledda omständigheter kommit att hårt drabba filantropiska företag av olika slag. Till en början må då erinras, att dyrtidsavdelningens majoritet förordat hjälp till sådana företag, i den mån de fungera såsom organ för kommunernas dyrtidslindrande verksamhet, varemot understödandet av andra filantropiska institutioner ansetts falla utanför denna verksamhet. Beträffande hithörande företag, som redan åtnjoto statsanslag, kunde förhöjning av anslagen ifrågakomma efter prövning i varje särskilt fall. Frågan om ett mera allmänt och systematiskt understödande medelst statsbidrag av nödställda välgörenhetsföretag syntes kunna erhålla en tillfredsställande lösning endast efter en av Kungl. Maj:t anbefalld utredning i ärendet.

Dyrtidsavdelningens minoritet ansåg åter lämpligast, att ett visst belopp, förslagsvis 1 milj. kronor, anvisades att utgå såsom statsbidrag till filantropiska företag enligt grunder, varom särskild utredning borde företagas innan ärendet förelades riksdagen.

Socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen hava vid bedömandet av denna fråga utgått från den omfattande utredning i ämnet, som på därom framställd begäran beredvilligt utförts av svenska fattigvårdsförbundet. Denna undersökning har givit vid handen, att de uttalade farhågorna för sådana företags läge i stort sett varit grundade samt att hjälpåtgärder för deras del åtminstone i många fall skulle vara väl motiverade och välkomna. Å andra sidan hava visat sig stora skiljaktigheter i fråga om hjälpbehovets karaktär och omfattning å olika orter och för olika kategorier av filantropiska företag, liksom också olikheter framträtt med avseende å vidtagna åtgärder för svårigheternas avhjälpande samt uppfattningarna om vad från det allmännas sida lämpligen borde åtgöras.

De nu antydda skiljaktigheterna hava sin naturliga förklaring däri, att ifrågavarande anstalter och företag uppkommit genom fria initiativ, anordnats efter de särskilda förutsättningar, som i varje fall förelegat, samt fritt utvecklats efter måttet av yppade behov, till buds stående resurser samt omtanken och intresset hos de personer och institutioner, som närmast haft ansvaret för deras skötsel. Härav blir åter en följd, att icke ens företag med samma slags uppgifter förete sådan likformighet i fråga om organisation och ekonomi, att deras hjälpbehov och de mer

eller mindre beaktansvärda orsakerna till detta behov kunna prövas efter någorlunda enhetliga och rättvisande grunder.

Redan denna omständighet, som synes i hög grad försvåra an- givandet på förhand av några allmänna principer för en understöds- verksamhet från statens sida, lägger enligt styrelsens och kommissio- nens uppfattning hinder i vägen för att i detta sammanhang fram- lägga något positivt förslag. Skulle från statens sida ställas i utsikt ett allmännare understödjande av ifrågavarande företag, lär man vidare få bereda sig på att anspråk i sådant avseende komma att framställas i så stor utsträckning, att långt större belopp, än under nuvarande förhållanden torde kunna ställas till förfogande, skulle erfordras för att även i endast ringa mån kunna tillfredsställa dessa anspråk. Och att bland dem utvälja de sakligt mest befogade samt ur det allmännas synpunkt mest behjärtans- värda skulle bliva en synnerligen omfattande och ömtålig uppgift. I sam- band härmed skulle vidare uppkomma frågan om statlig kontroll å med- lens användning, vilket spørsmåls lösning torde såväl för staten som för anstalterna erbjuda betydande principiella och praktiska svårigheter, bl. a. med hänsyn till anstalternas ställning till stiftelser, kommuner och lokala myndigheter. Härtill kommer slutligen, att det ur olika synpunkter synes betänkligt att, om ock genom rent provisorisk anordning, giva visst stöd åt de förväntningar om mera stadigvarande statsunderstöd, som på åtskil- liga håll förefinnas och vilka man icke torde vara beredd att infria.

Av förnämligast de nu anförda skälen hava styrelsen och kommis- sionen icke ansett sig kunna tillstyrka anvisande av särskilda statsmedel till hjälp åt filantropiska företag, som till följd av kristiden befinna sig i ekonomiska svårigheter.

Emellertid har herr *von Koch* velat framhålla önskvärdheten av, att enskilda anstalter — i främsta rummet sådana för åldringar och barn — bereddes möjlighet att kunna fullt utnyttja sitt utrymme och icke, så- som fallet är på åtskilliga platser, behöva inskränka verksamheten på grund av tillfälliga ekonomiska svårigheter. Till socialdepartementets förfogande borde därför ställas ett visst belopp, förslagsvis 500,000 kro- nor, för att, efter prövning i varje särskilt fall, bereda ifrågavarande an- stalter möjlighet att utöva verksamheten i samma omfattning som före världskriget. Vid prövning av anslagsfrågan borde hänsyn tagas dels till vederbörande anstalts betydelse för samhället under nuvarande krigs- läge och dess ekonomiska förhållanden, dels till de anstaltsvårdades möj- lighet att å annan likartad institution erhålla tillfredsställande vård, dels till den påfrestning, som kommun, där anstalten är belägen, under krisen

är utsatt för. Som villkor för statsbidraget borde bl. a. uppställas, att anstalten erhåller kommunalt anslag.»

Socialstyrelsen och kommissionen hava vidare meddelat, att de icke samtidigt kunnat taga ståndpunkt till det i dyrtidsavdelningens framställning framförda förslaget om tilläggsanslag till den dyrtidslindrande verksamheten för den nu pågående understödsperioden till 1 juli detta år. För bedömandet av detta spörsmål syntes dem nämligen angeläget att kunna överblicka resultaten av den granskning, som inom den till kommissionen numera överflyttade avdelningen för dyrtidsanslaget påginge rörande kommunernas anslagsbehov för ändamålet. Då denna granskning inom den närmaste tiden vore i huvudsak verkställd, ämnade styrelsen och kommissionen återkomma till denna särskilda fråga.

Arbetslöshetskommissionen.
Hyresbidrag
m. m.

Såsom nyss erinrats, hade socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen i sitt gemensamma utlåtande i frågan om dyrtidsverksamhetens fortsättande hänvisat till att arbetslöshetskommissionen i sin särskilda framställning om anslag för arbetslöshetens bekämpande närmare berört förslaget om åtgärder för underlättande av de arbetslösas hyresbetalning. Kommissionen anför i detta avseende huvudsakligen följande.

»Beträffande det närmare utformandet av detta hyresbidrag, vilket torde böra ske i samband med den förutnämnda eventuella revisionen av nu gällande författning av den 22 oktober 1920, vill arbetslöshetskommissionen härmed giva uttryck för den bestämda meningen att endast de arbetslösa böra komma i åtnjutande därav, vilka äro författningsenligt berättigade att erhålla arbetslöshetsunderstöd. Häruti inbegripas även då alla de arbetslösa, som erhålla sysselsättning vid offentliga nödhjälpsarbeten, dit endast sådana arbetslösa anvisas, vilka eljest skulle kunna erhålla arbetslöshetsunderstöd. Vidare torde i konsekvens härmed själva prövningen och utbetalningen av hyresbidragen böra handhavas av de lokala arbetslöshetsorganen och inordnas som ett led uti den offentliga arbetslöshetsunderstödsverksamheten samt utföras i överensstämmelse med därvid gällande principer och praxis. Det torde också vara lämpligt, att Kungl. Maj:t för varje särskilt kvartal fastställer det belopp av det tillgängliga arbetslöshetsanslaget, som torde böra utgå såsom hyresbidrag från statens sida. Då hyresbidraget är avsett att främja hemmens och familjernas sammanhållning under innevarande svåra nödtid, torde också sådana bidrag som hjälp till att vidmakthålla en livförsäkring, betala ränta å in-teckningar i eget hem o. dyl., böra inbegripas under denna hjälpform.»

Arbetslöshetskommissionen har slutligen verkställt en beräkning rörande beloppet av de statsmedel, som ansetts erforderliga för samtliga nu ifrågavarande ändamål, och anför härom följande.

»Vad till sist angår kommissionens beräkningar för medelsbehovet innevarande år, torde detta givetvis under nuvarande ovissa förhållanden endast kunna påräkna approximativ giltighet. Under antagande, att antalet arbetslösa i landet för närvarande utgör minst 50,000 å 60,000, beräknar kommissionen att från och med den 1 instundande april till årets slut på offentliga nödhjälpsarbeten kunna sysselsätta högst 10,000 arbetslösa under i runt tal 270 dagar för en genomsnittskostnad av 10 kronor pr dag, vilket skulle motsvara ett medelsbehov för detta ändamål av cirka 27 miljoner kronor. Av de 2 miljoner kronor, som enligt kungl. brev den 31 december 1920 ställdes till statsarbetenas förfogande, återstå nämligen för närvarande orörda något över 1 miljon kronor. Vidare återstå av den miljon kronor på extra stat för 1921, som 1920 års riksdag anvisade för arbetslöshetens bekämpande, 850,000 kronor. Härigenom anser sig arbetslöshetskommissionen kunna svara för medelsbehovet till den 1 april 1921 och möjligen några veckor därutöver. Vid bedömandet av det nyssnämnda beloppet om 27 miljoner kronor för fortsatta nödhjälpsarbeten bör emellertid tagas i betraktande, att ungefär en tredjedel av denna summa kan antagas inflyta såsom kommuners och vägstyrelsers bidrag till ifrågakommande arbetsföretags utförande genom skogssällskapets statsarbeten. För finansieringen av ovannämnda behov av nödhjälpsarbeten för tiden 1 april 1921 till den 1 januari 1922 skulle alltså behövas en summa av 18 miljoner kronor. För samma tid beräknar kommissionen en kostnad för staten för direkt understödsverksamhet, avseende 10,000 arbetslösa under 270 dagar med i medeltal 2 kronor pr dag, av c:a 5,5 miljoner kronor. Statens kostnad för hyresbidragen o. dyl. för tre kvartal torde kunna beräknas till ungefär 2 miljoner kronor. Härtill bör komma ett förslagsvis beräknat belopp för år 1922 på 2,5 miljoner kronor. För arbetslöshetens bekämpande anser alltså kommissionen, att ett belopp av 28,000,000 kronor bör äskas av innevarande års riksdag, varav på tilläggsstat för innevarande år 25,500,000 kronor.

Vid denna mycket schematiska beräkning har kommissionen givetvis tagit hänsyn därtill, att under den varma årstiden antalet arbetslösa i vårt land med dess alltjämt starka behov av arbetskraft för jordbruket och med en landsbygd, vilken under senare årtionden betänkligt avfolkats genom utflyttning, kommer att avsevärt förminska. De ovannämnda siffrorna, i vad de avse antalet nödhjälpsarbetare och understödda, äro därför endast att betrakta såsom ett ungefärligt genomsnitt.

Ställningen är emellertid i såväl inre som yttre hänseende ännu så oviss, och den möjligheten kan icke utan vidare tillbakavisas, att måhända fram emot våren en ljusning skall inträda, som tillåter ett mer optimistiskt bedömande av den framtida utvecklingen på den svenska arbetsmarknaden och en däremot svarande minskning av anspråken på statens medel till arbetslöshetens bekämpande. På den grund och under förutsättning att kommissionen beredes tillfälle att längre fram under riksdagens lopp och senast under instundande maj månad återkomma med en förnyad framställning, finner sig kommissionen böra tills vidare föreslå Herr Statsrådet att hos Kungl. Maj:t och riksdagen utverka ett belopp, som är tillräckligt stort att möjliggöra en fortsättning av arbetslöshetskommissionens verksamhet i enlighet med ovan angivna grunder till den 1 instundande juli. I så fall skulle för skogssällskapets statsarbeten och för andra nödhjälpsarbeten fordras ett belopp av c:a 9 miljoner kronor (härvid torde man icke kunna beräkna någon nämnvärd återbärning ifrån kommuner och vägstyrelser, enär sådan äger rum först vid arbetenas avslutande), för understödsverksamheten c:a 2 miljoner kronor samt för hyresbidrag 1 miljon kronor. För nyssnämnda, begränsade ändamål skulle sålunda av riksdagen omedelbart behöva äskas 12 miljoner kronor.

Kommissionen får slutligen anmäla, att dess ledamot *O. Hagman* ansett de nu gällande och av kommissionen fortsättningsvis förordade understödsbeloppen och lönerna vid nödhjälpsarbetena vara för låga, samt att ledamoten *H. Lindqvist* velat hava antecknat, att han icke deltagit i detta ärendes behandling inom kommissionen.»

Departements-
chefen.
Bekämpande
av arbets-
lösheten.

Till de mångahanda svårigheter, som världskriget vållade jämväl de neutrala, hörde för Sveriges vidkommande åtminstone icke i någon större grad arbetslöshetens olycka. Visserligen förekom arbetslöshet i större omfattning än vanligt under den första krigsvintern 1914—15 samt inom vissa näringsgrenar, såsom textilindustrien, från hösten 1917 till våren 1919 på grund av den förminskade importen av vissa råvaror. Omedelbart efter krigsutbrottet tillskapades också en arbetslöshetsorganisation, bestående av ett centralt statsorgan, *statens arbetslöshetskommission*, med länshjälpkommittéer och kommunala hjälpkommittéer som lokala förgreningar, och anordnades ett offentligt understödsväsende för ofrivilligt arbetslösa i syfte att möta den katastrof på arbetsmarknaden, som allmänt väntades som följd av näringslivets befarade sammanstörtande genom krigsutbrottet. De ovannämnda arbetslöshetsperioderna voro emellertid av så kort varaktighet och själva arbetslösheten begränsad till

ett sådant fåtal fack, att den allmänna uppmärksamheten icke i högre grad kom att fästas vid denna kristidsverksamhet, fastän regelbundna redogörelser för densamma underställdes statsmakterna i samband med det årliga äskandet av nya anslag därför.

Det nuvarande läget på arbetsmarknaden är emellertid ägnat att bringa arbetslöshetsproblemet och därmed förbundna spörsmål i förgrunden. Arbetslöshetskommissionens nyss återgivna redogörelse utvisar nämligen, att den massarbetslöshet, som befarades såsom följd av själva världskrigets utbrott, i stället inträtt vid tidpunkten för den stora världskrisens avveckling. Man hade i det längsta velat hoppas, att den stagnation inom affärslivet, som följde omedelbart efter vapenstilleståndet i november 1918 och varav även vårt land hade en allvarlig känning, skulle varit den förutspådda »fredskrisen» samt att därefter återgången till normala förhållanden skulle kunnat försiggå i mjukare former. Men redan under sommaren 1920 varslade de starka prisfall i förening med stigande penningknapphet, som förmäldes särskilt från Förenta Staterna och något senare även från Storbritannien, att en svårartad depression vore att vänta, varifrån Sveriges näringsliv med dess nära beroende av världskonjunkturerna näppeligen skulle kunna förskonas. Lågkonjunkturrens förbud visade sig också här redan under förliden höst, och under oktober månad skedde, såsom arbetslöshetskommissionen framhåller, det bakslag på arbetsmarknaden, som blev inledningen till den särskilt efter nyåret synnerligen omfattande arbetslösheten. Enligt sina goda traditioner från föregående depressionstider har den svenska industrien även denna gång i det längsta sökt skydda sin arbetarstam från arbetslöshet, och där det varit möjligt synas företagen i allmänhet hellre hava förkortat arbetstiden än entledigat arbetskraften. Nödvändigheten för näringslivet att nedpressa produktionskostnaderna har emellertid på många håll föranlett krav på lönesänkningar, vilket ytterligare invecklat ställningen. Antalet ofrivilligt arbetslösa torde visserligen för närvarande med det minst 5 à 6-dubbla överstiga de strejkande eller lockoutade arbetarna, vilka tvenne senare kategorier enligt gällande bestämmelser och hävdvunnen praxis icke komma i åtanke vid det allmännas åtgärder för de arbetslösas bispringande. Ställningen är emellertid så allvarlig och de svårigheter, krisen medför för alla samhällsklasser, i och för sig så stora, att såväl arbetsgivare som arbetare böra känna sig manade att icke lägga sten på börda genom arbetsfredens störande.

Då de första hotande tecknen till den stundande arbetslösheten förspordes, ingav statens arbetslöshetskommission sin den 9 oktober 1920 daterade skrivelse med förmälan om kommissionens farhågor för arbets-

löshetens kommande utveckling och om kommissionens i anledning därav fattade beslut att uppskjuta den avveckling av sin verksamhet, varom önskan uttalats av 1920 års riksdag i samband med nedsättningen av arbetslöshetsanslaget.

Av nämnda skrivelse framgår, att kommissionens verksamhet fortgått och i mån av arbetslöshetens växande omfattning ökat enligt de principer för densamma, som upprepade gånger varit föremål för statsmakternas granskning och då lämnats utan erinran. Dessa grundsatser, som efterhand framvuxit såsom resultat av gjorda erfarenheter beträffande de bästa metoderna att bekämpa arbetslösheten på den svenska arbetsmarknaden, hava under de sista åren visat sig alltmer ändamålsenliga. De ha visserligen hittills icke blivit prövade inför de väldiga uppgifter, en massarbetslöshet av nuvarande omfattning för med sig. Men enligt min uppfattning hava i huvudsak goda resultat vunnits genom de hittillsvarande åtgärderna till de arbetslösas bispringande. Det är min förhoppning, att stat och kommun enligt samma linjer som förut skola även under nuvarande svåra arbetslöshet kunna bereda de arbetslösa all den hjälp, som det ekonomiska läget medger. Enighet synes också i alla läger råda därom, att det improduktiva och i längden demoraliserande direkta understödet såvitt möjligt bör undvikas och endast tillgripas, där nyttigt arbete, vare sig på öppna arbetsmarknaden eller vid offentliga nödhjälpsarbeten, icke kunnat erbjudas de oförskyllt arbetslösa. Arbetslöshetshjälpens tyngdpunkt kommer sålunda att bestå i anordnandet av nödhjälpsarbeten. I skogssällskapets statsarbeten äger också arbetslöshetskommissionen ett lämpligt organ för sådana arbetsplanläggning och ledning, och den sedan flera år tillbaka flerstädes förekommande praxis, att dylika arbeten anordnas och delvis bekostas av vederbörande vägstyrelser eller kommuner, erbjuder goda möjligheter att lämna teknisk och finansiell hjälp från statens sida, så att man kan undvika ren understödsverksamhet.

Med detta system av nödhjälpsarbeten följer dock givetvis den olägenheten, att när arbetslösheten framträtt så plötsligt som i detta fall och därtill under vintermånaderna, då utarbeten äro svårare än eljest att igångsätta, det statliga centralorganet icke medhinner att på en gång anordna nödhjälpsarbeten i behövlig utsträckning. Enligt kommissionens uppgift har också direkt understödsverksamhet måst öppnas på ett antal orter i landet, särskilt emedan de kvinnliga arbetslösa under denna årstid icke kunna erhålla några nödhjälpsarbeten och icke heller alla manliga arbetslösa utan vidare kunnat antagas vara i stånd att utföra sådant arbete, särskilt vad arbetare från fabriksindustrien beträffar.

Det synes mig ändamålsenligt, att erhållandet av understöd för de yngre, ogifta arbeterskornas del förbindes med obligatoriskt beivrande av de av kommissionen anordnade utbildningskurserna i husligt arbete, sömnad, yrkeskunskap m. m., och jag förutsätter, att kommissionen skall söka få till stånd motsvarande anordningar även för de manliga understödda arbetslösa, såsom med framgång skedde under arbetslösheten inom textil-industrien år 1918, särskilt i Borås.

Enligt arbetslöshetskommissionens redogörelse ha skogssällskapets statsarbeten under februari månad utvidgat sin verksamhet till att omfatta cirka 70 arbetsplatser, och är man efterhand beredd att gå vidare och mot-taga ett antal av högst 10,000 arbetslösa. Härtill komma de nödhjälps-arbeten, som med medel från arbetslöshetsanslaget äro i gång under sta-tens järnvägars regi på automobilvägbyggen i Bohuslän, huvudsakligen avsedda för arbetslösa stenhuggare, vissa nödhjälpsarbeten å flygetablisse-mentet på Malmslätt och den av kommissionen omnämnda fjärde stats-beställningen av gatsten, som under de sista månaderna berett utkomst inom det egna yrket åt 1,900 stenhuggare. De statliga nödhjälpsarbetenas omfattning kommer sålunda att under den närmaste tiden bliva större än någonsin förut i vårt land. För att få till stånd lämpliga arbeten, sär-skilt väg-, skogs- och dikningsarbeten, står arbetslöshetskommissionen i så nära kontakt med de myndigheter, som handhava hithörande ange-lägenheter, att dylika företag kunna med minsta möjliga dröjsmål beslu-tas och igångsättas.

Behovet av arbetstillfällen är dock så stort, att staten icke synes mig kunna låta det bero vid det nu planerade. Från skilda håll ha framställts krav, att, i anslutning till förut uttalade önskemål beträffande de allmänna arbetenas anpassning efter de växlande konjunkturerna, statens affärsdrivande verk skulle under innevarande svåra depressions-period beredas tillfälle till nyanläggningar och nödiga medel härför be-gäras av riksdagen. Förverkligandet av dessa beaktansvärda önskemål under innevarande lågkonjunktur möter det svåra hindret, att nedgången i affärslivet åtföljes av den mest besvärande knapphet på penningar, som i hög grad kommer att försvåra de statsfinansiella förutsättningarna för en hjälpaktion. Trots dessa tungt vägande betänkligheter synes det likväl vara en statens ofrånkomliga skyldighet att direkt bereda så många arbets-tillfällen som möjligt under nödtiden.

Med anledning närmast av en från socialdemokratiska riksdagsgruppen i början av innevarande riksdag till mig överlämnad framställning av inne-börd, bland annat, att, då det under rådande svåra industriella kris vore

statens oavvisliga plikt att skaffa sysselsättning för arbetslösa, de statliga arbeten, för vilka medel finnes tillgängliga, men som icke ännu påbörjats, borde omedelbart igångsättas, anmodades enligt Kungl. Maj:ts beslut den 28 januari 1921 arbetslöshetskommissionen att träda i nära förbindelse med järnvägsstyrelsen, telegrafstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallstyrelsen, domänstyrelsen och lantbruksstyrelsen, i syfte att därigenom få till stånd enhetlighet i ämbetsverkens ifrågavarande åtgöranden. Arbetslöshetskommissionen har nu i skrivelse till chefen för socialdepartementet anmält, att under dess ordförandes ledning konferenser ägt rum mellan de olika verkens chefer och arbetsledare, och förordar kommissionen för sin del igångsättandet från dessa verks sida av kristidsarbeten i den utsträckning, statsfinanserna medgiva. Uppenbarligen vore det ock i hög grad önskvärt, att *statens affärsdrivande verk* sattes i stånd att genom anordnande av lämpliga kristidsarbeten till mot förhållandena svarande lönevillkor motverka arbetslösheten. Närmare förslag i sådant syfte hava också utarbetats inom kommunikationsdepartementet, vilka förslag komma att i dag underställas Kungl. Maj:ts prövning. Såsom chefen för kommunikationsdepartementet därvid närmare utvecklar, synes den mindre del av kostnaderna för dessa arbeten, som icke skäligen kan investeras för förräntning av verken, på grund av arbetenas betydelse för arbetslöshetens bekämpande böra anvisas av för sistnämnda ändamål disponibla anslagsmedel.

Jag anser mig vidare böra omnämna, att vissa åtgöranden äro under övervägande i syfte att genom statsbeställningar till nödlidande industrier på vissa villkor bereda sysselsättning åt arbetslösa.

En mera detaljerad redogörelse för arten och omfattningen av de olika statliga nödhjälpsarbeten, som sålunda stå till förfogande, kan icke nu lämnas. Tillsammans med de rent kommunala nödhjälpsarbeten, som pågå eller planeras i ett flertal större kommuner landet runt, lära de emellertid under de närmaste månaderna komma att bereda sysselsättning åt så många arbetslösa, att omfattningen av den direkta understödsverksamheten torde kunna hållas inom ramen av arbetslöshetskommissionens beräkning. En förutsättning för att nödhjälpsarbetena skola kunna bliva till avsedd nytta är emellertid, att de strejker och blockader från de arbetslösas sida mot dessa arbeten, som förekommit här och var i landet, icke fortsätta eller vinna allmännare utbredning. Ett sådant förfarande är sabotage av själva samhällshjälpen till de arbetslösa. I talrika resolutioner och deputationer ha de arbetslösa hänvänt sig till Kungl. Maj:t, statsrådets olika ledamöter, arbetslöshetskommissionen m. fl. **my-**

digheter med sina klagomål. Naturligt nog äro icke själva nödhjälpsarbetena såsom sådana föremål för ogillande. Klandret och oviljan rikta sig uteslutande mot lönerna vid särskilt de av skogssällskapets statsarbeten anordnade nödhjälpsarbetena.

På grund av vad sålunda förekommit har jag ansett mig böra till noggrann prövning upptaga detta spörsmål. Ehuru det måste medgivas, att många arbetslösa befinna sig i ett svårt nödläge och endast under umbäranden kunna livnära sig själva och sina familjer på den knappa utkomsten från nödhjälpsarbetena, synas mig dock de skäl, som arbetslöshetskommissionens majoritet i det nyss återgivna utlåtandet angiver till stöd för sina beräkningsgrunder rörande nödhjälpslönerna och deras nuvarande belopp, vara ur samhällssynpunkt så tungt vägande, att jag icke kan biträda den gjorda reservationen i ifrågavarande avseende. På sätt arbetslöshetskommissionen närmare anför, följer som konsekvens härav, att icke heller någon förändring av nu gällande understödsbelopp kan förordas. Jämte de av arbetslöshetskommissionen anförda argumenten ur synpunkten av det tillämpade systemets inre logik och sammanhang, med hänsyn särskilt till önskvärheten att bibehålla ett lämpligt avstånd mellan nödhjälpslön och understöd, göra sig här med särskild styrka de statsekonomiska skälen gällande. Sedda mot bakgrunden av arbetslöshetskommissionens beräkning av anslagsbehovet för arbetslöshetens bekämpande få kraven på förhöjning av nu gällande löner och understöd sin rätta belysning. En höjning av en krona i understöd eller nödhjälpslön per dag skulle åsamka det allmänna en merutgift av flera miljoner kronor, vilket i anseende till begränsningen av tillgängliga medel skulle medföra en motsvarande reducering av deras antal, som stat och kommun i annat fall kunde bispringa. Skulle det verkligen befinnas möjligt att trots den bekymmersamma statsfinansiella ställningen anvisa ytterligare medel utöver de redan i och för sig högst betydande belopp, som erfordras för föreliggande förslags genomförande, så synes mig nödig förtänksamhet kräva, att dessa ytterligare medel reserveras för att bereda tillfälle till arbete och understöd åt ett större antal arbetslösa och nödlidande än det, varmed man nu ansett sig böra räkna. Uteslutet är nämligen icke, att krisen på arbetsmarknaden kan komma att än ytterligare förvärras, och redan nu hava de direkta åtgärderna för lindrande av nöd bland andra än de egentliga arbetslösa måst begränsas vida längre än som enligt min mening varit önskvärt.

På av arbetslöshetskommissionen anförda skäl finner jag mig emellertid böra tillstyrka en sådan förändring i nu gällande författning angående offentligt arbetslöshetsunderstöd (kungörelsen den 22 oktober

Löne- och
understöds-
belopp.

1920), att dels grunderna för de lokala arbetslöshetsorganens verksamhet och sammansättning där angivas, dels ock dessa åläggas att före igångsättande av direkt understödsverksamhet inhämta medgivande av arbetslöshetskommissionen, vilken även skulle äga att, då giltig anledning föreläge, vägra fortsatt statsbidrag till pågående understödsverksamhet. I betraktande av den möjligheten, att den nu inträdda lågkonjunkturen kan vara inledningen till en långvarig depressionsperiod, såsom tidigare hänt efter stora krig, och att sålunda arbetslöshetskommissionen och dess verksamhet måste fortsätta, synes det önskvärt att genom nyssnämnda förslag till förändringar av gällande författning förläna arbetslöshetsorganisationen viss större stadga och skänka kommissionen vidgad befogenhet med avseende å särskilt kontrollen över sina lokala organ, utan att därmed förta verksamheten dess karaktär av tillfällig krisanordning.

Lindrande
av nöd.

Jag övergår nu till den förut berörda frågan om fortsättande efter 1 juli 1921 av den dyrtidslindrande verksamhet, som tidigare handhäfts av folkhushållningskommissionen och vilken efter dennas upplösning den 31 december 1920 anförtrotts åt arbetslöshetskommissionen. Enligt beslut av 1920 års riksdag skulle ifrågavarande verksamhet efterhand avvecklas och vara avslutad till den 30 juni 1921, enär de särskilda förhållanden, som på sin tid ansetts nödvändiggöra densamma — dyrtiden och varubristen — icke längre gjorde sig gällande med samma styrka. Då nu krisens utbrott på den svenska arbetsmarknaden i förening med en höjning av prisnivån under senhösten 1920 syntes komma att föranleda ett sådant fortsatt nödläge för dyrtidsanslagets klientel, att fortsatt hjälp från det allmänna föreföll mera motiverad, inkommo dyrtidsanslagets delegerade med framställning om förnyade anslag för verksamhetens bedrivande under ytterligare ett år. Med hänsyn till det ovissa läget och då obestriddligen de indirekta verkningarna av den befarade massarbetslösheten skulle komma att hårt drabba just de kategorier av medborgare — åldringar, sjuka, pensionärer och familjeförsörjare med många barn — vilka varit föremål för denna hjälpform, men vilkas väsentligaste underhåll i regel torde bestritts genom understöd från närskylda inom arbetarklassen, som nu hotades av längre arbetslöshet med ty åtföljande oförmåga att vidare härmed bidraga, ansåg jag mig böra anmäla sagda framställning i årets statsverksproposition och beräkna vissa anslag härför. Jag uppsköt emellertid mitt definitiva ståndpunktstagande i avvaktan på infordrat utlåtande från socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen. Såsom framgår av den redan lämnade redogörelsen, voro meningarna delade inom dyrtidsdelegationen, i det att dess majoritet önskade en fortsättning

av verksamheten på i huvudsak de gamla linjerna, medan minoriteten förordade dess överflyttning till fattigvården.

I sitt utlåtande ha nu socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen anvisat en tredje väg för frågans lösning, vilken synes dem stå i bättre överensstämmelse med det allmänna socialekonomiska och statsfinansiella läget. Styrelsen och kommissionen förbise icke de menliga indirekta följderna av arbetslösheten, men hålla före, att såväl på grund av det nu inträdda starka priset på särskilt livsmedel, varigenom levnadskostnaderna anses hava minskats med lika stort belopp som det genomsnittliga dyrtidsbidraget per familj under den senast förflutna understödsperioden, som även därför att varubristen numera blivit fullständigt hävd, statsmakternas medverkan icke längre lär kunna vinnas för en dyrtidslindrande verksamhet, som grundas på hittillsvarande förutsättningar. I stället böra enligt styrelsens och kommissionens uppfattning de sannolikt ganska begränsade medel, som stå till statens förfogande för avhjälpan av nöd, koncentreras på att mildra denna för de familjeförsörjare, vilka på grund av ofrivillig arbetslöshet bliva oförmögna att sammanhålla sitt hem, särskilt i de fall, då förfallen bostadshyra hotar att medföra familjens avhysande från dess bostad. Styrelsen och kommissionen förordar därför upptagandet av en ny hjälpform vid sidan av den nuvarande hjälpverksamheten för de arbetslösa men ordnad som ett led av densamma, genom vilken nya hjälpform de jämlikt gällande författning för offentligt understöds erhållande kvalificerade arbetslösa skulle kunna beredas hjälp till familjens sammanhållande, i främsta rummet genom bidrag till betalning av bostadshyra.

Jag finner detta förslag i och för sig synnerligen behjärtansvärt. I många fall torde man nämligen ej kunna räkna med, att förtjänsterna vid nödhjälpsarbeten eller understödsbeloppen komma att räcka till också för bostadshyras gäldande. Fall ha också redan förekommit, åtminstone i huvudstaden, då hyresvärd sökt vråka hyresgäst, som till följd av arbetslöshet icke förmått erlägga hyresbeloppet inom fastställd tid.

Mot det närmare utformandet av styrelsens och kommissionens förslag angående hyreshjälp m. m. har jag intet att erinra. Jag finner mig sålunda böra förordas, att Kungl. Maj:t skall äga att bestämma, huru stor del av arbetslöshetsanslaget varje kvartal får disponeras för denna uppgift. Jag lägger särskild vikt vid detta fixerande av en viss summa, enär man eljest kan befara, att utgifterna i här ifrågavarande avseende skola växa staten över huvudet. I en ny understödsförfattning torde vidare böra stadgas, att arbetslös familjeförsörjare, berättigad till erhållande av understöd eller nödhjälpsarbete, efter prövning av behovet kan

tilldelas hyresbidrag samt annat understöd för hemmets oundgängliga sammanhållande. Prövningen av behovet bör i vanlig ordning ske genom det lokala arbetslöshetsorganet. Till ifrågakommande verksamhet torde böra inhämtas tillstånd av arbetslöshetskommissionen, och synes sådan framställning lämpligen böra åtföljas av en kostnadsberäkning över för ändamålet erforderligt belopp, vilken beräkning bör omfatta ett kalenderkvartal åt gången. Arbetslös hyresgäst hos oskyld hyresvärd torde i första hand böra ifrågakomma till erhållande av sådant bidrag, likaså innehavare av eget hem, i vilket fall bidraget avser att täcka låneränta för och underhåll av det egna hemmet. Arbetare, till vilken arbetsgivare upplåter bostad, torde i regel icke böra ifrågakomma till erhållande av hyresbidrag, men väl till övriga i sammanhang härmed stående understöd. Beträffande storleken av det offentliga bidraget till förfallna hyresbelopp så torde detta böra uppgå till högst hela hyran eller så stor del av densamma, som det lokala arbetslöshetsorganet efter undersökning i vart särskilt fall fastställer; samma organ torde också böra bestämma storleken av de belopp, som skola utgå till övriga i samband med hyresbidraget stående ändamål. För utbetalt hyresbidrag torde också, såsom arbetslöshetskommissionen föreslagit, kommunen böra åtminstone i regel erhålla statsbidrag till lika stor del som för utbetalt arbetslöshetsunderstöd.

Genom utfärdande av sådana bestämmelser torde den nya hjälpformen utan svårighet kunna inordnas i det hittillsvarande understödssystemet. I samband härmed får jag uttala min anslutning till de av arbetslöshetskommissionen framhållna, övertygande skälen för ett bibehållande av de nuvarande, beprövade formerna för tilldelande i vissa fall av högre statsbidrag än 50 % till kommuners understödskostnader för arbetslösa. Den hittills tillämpade fria behovsprövningen synes mig mera ändamålsenlig än en ifrågasatt generell förhöjning av sagda bidragskvot.

Det föreslagna offentliga hyresbidraget till arbetslösa är, såsom socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen framhålla, ingen nyhet inom den svenska arbetslöshetspolitiken. Tidigare under krisåren brukade understödskonferenserna stundom kompletteras med enbart kommunala hyresbidrag. Nödläget är nu sådant, att jag finner statens bidrag till denna hjälpform påkallat och ofrånkomligt. Härmed vinnes jämväl den fördelen, att de i det föregående berörda knappa nödhjälpslönen och understöden icke oväsentligt förbättras genom utsikten att i trängande fall erhålla offentligt hyresbidrag. Särskilt för de arbetslösa, som sysselsättas vid nödhjälpsarbeten, komma dessa hyresbidrag att vid sidan av nu utgående familje-

understöd och andra av arbetslöshetskommissionen omnämnda förmåner utgöra ett viktigt tillskott till lönerna.

I anslutning till vad socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen föreslagit, synas åtgärder lämpligen kunna vidtagas för att fästa kommuners uppmärksamhet på angelägenheten av att skyndsamt igångsätta understödslämnande för att underlätta arbetslösas hyresbetalning. I den mån sådan verksamhet bedrivs i enlighet med de grunder, som kunna komma att fastställas för statens medverkan härutinnan, bör sådan medverkan få tillgodonjutas från och med instundande hyreskvartal, även om slutliga bestämmelser härom först något senare kunna utfärdas.

Även om jag sålunda vill förorda bifall till socialstyrelsens och arbetslöshetskommissionens förslag om bidrag till arbetslösa för hyresbetalning och i sammanhang därmed stående ändamål, har jag likväl icke kunnat undgå att taga intryck av de synpunkter beträffande fortsatta åtgärder till lindrande av nöd, som framförts av avdelningen för dyrtidsanslaget i dess förut återgivna skrivelse. Det är också med bekymmer, som jag av statsfinansiella skäl finner mig böra förorda upphörandet till väsentlig del av den statsunderstödda dyrtidsverksamheten med utgången av nionde understödsperioden eller juni månad 1921. Ty även om genom de nu förordade åtgärderna trycket av tidens svårigheter blir lättat för de av arbetslösheten närmast drabbade, komma likväl allvarliga svårigheter att kvarstå för betydande grupper av dyrtidsanslagets klientel, t. ex. fattiga änkor med många barn, en hel del pensionärer, gamla och sjuka m. fl., som icke längre skulle kunna komma i åtnjutande av förevarande bidrag från det allmännas sida. Jag håller fördenskull före, att, även om en definitiv avveckling av dyrtidsanslaget måste ske, det likväl hör tillses, att åtminstone vissa grupper av dyrtidsanslagets nuvarande understödstagare jämväl under tiden närmast efter den 1 juli 1921 bringas någon undsättning ifrån statens sida. Att här draga absolut fixa gränser låter sig icke göra. Bland dyrtidsanslagets hittillsvarande bidragsmottagare böra emellertid härvidlag i första rummet icke ifrågakomma sådana mindre bemedlade, rörande vilka kan påvisas, att deras ställning icke är beroende av rådande arbetslöshet vare sig direkt eller indirekt. Vidare finner jag också, att de personer, vilka anlita den allmänna fattigvården, icke böra i fortsättningen berättigas till erhållande av nu ifrågavarande hjälp. Såsom föremål för här angivna nödhjälpsåtgärder skulle då kvarstå vissa pensionärer, åtskilliga gamla och sjuka personer samt en del andra mindre bemedlade samhällsmedlemmar, vilka hava att kämpa med särskilda svårigheter i anledning av det nu inträdda nöd-

läget. Beträffande samtliga dessa kategorier av behövande skulle det sålunda gälla att hjälpa dem över svårigheter, som för dem kunna anses vara av mera övergående natur.

Jag vill vidare framhålla, att medel även må efter särskild prövning få disponeras för utbetalning av nödhjälp till befolkningen i stenhuggardistriktet och tilläventyrs även i andra kommuner i likartad svår belägenhet.

Då nu nämnda behövande icke alltid kunna bliva delaktiga av hjälp, som väsentligen skulle begränsas till hyresbidrag, försäkringsavgifter och därmed likartade hjälpåtgärder, bör det ej vara uteslutet, att nödhjälpen till dessa även kan utgå på annat sätt, t. ex. i form av livsmedel, beklädnadsartiklar och bränsle. Med hänsyn därtill att erfarenheten från kristiden visat, att förhållandena ofta kunna hastigt växla samt att den lämpligaste formen för hjälpens lämnande icke på förhand kan bedömas, finner jag det slutligen vara angeläget, att icke alltför snäva bestämmelser fastställas beträffande denna understödsverksamhet, samt att det överlåtes åt Kungl. Maj:t att efter prövning av föreliggande omständigheter meddela erforderliga föreskrifter. I varje fall måste denna del av hjälpverksamheten erhålla väsentligt mindre omfattning än hittills och huvudsakligen förbehållas sådana orter, som kunna befinnas vara i särskilt behov därav.

Med den begränsade omfattning, som den nödlindrande verksamheten sålunda skulle få, kommer flertalet av det s. k. dyrtidsanslagets hittillsvarande klientel att ställas utanför densamma. Det synes därför välbetänkt att, såsom socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen antytt, på lämpligt sätt erinra kommunerna om de utvägar, som såväl fattigvårdslagen som lagen om kommunala pensionstillskott och sjukvårdsbidrag erbjuda för att bereda hjälp utan fattigvårds karaktär.

I samband med frågan om den dyrtidslindrande verksamhetens fortsättande i form av direkt nödhjälp framfördes från dyrtidsdelegationens sida även spørsmålet om statsbidrag till understödande av genom kristidens verkningar hårt drabbade filantropiska företag. Den förebragta utredningen giver vid handen, att dessa samhällsgagneliga institutioners ekonomi blivit så lidande, att därigenom vållats en inskränkning av deras särskilt nu så välbehövliga verksamhet. Svårigheterna torde dock numera göra sig något mindre gällande med hänsyn till de sjunkande prisen särskilt på livsmedel och bränsle. Med livligt behjärtande av det önskvärda i att kunna sålunda bispringa sådana företag, anser jag mig dock, i enlighet med vad socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen

uttalat, icke kunna tillstyrka ett steg av så principiell betydelse och omfattande räckvidd för framtiden. Då nödvändigheten att avhjälpa den värsta av dyrtidsverksamheten framkallade nöden framtvingar huvudsaklig avveckling av dyrtidsverksamheten, synes det icke tillrådligt att binda staten vid nya ekonomiska förpliktelser. Glädjande nog föreligga alltjämt bevis på offervillighet gent emot de filantropiska företagen från kommuners och enskildas sida, och är det min förhoppning, att även framgent på denna väg nödigt bistånd skall komma dem till del.

Såsom arbetslöshetskommissionen framhållit, ligger det i sakens natur, att arbetslöshetens blivande omfattning icke på förhand kan klart bedömas och att följaktligen icke heller behovet av statsmedel för arbetslöshetens bekämpande låter sig med bestämdhet beräkna. Även om utsikterna på arbetsmarknaden för den närmaste framtiden te sig synnerligen bekymmersamma, torde det dock icke vara uteslutet, att med vårsångens inträde, då särskilt landsbygden och jordbruket i vårt land pläga få större behov av arbetskraft, en lättnad även denna gång skall inträda på arbetsmarknaden. Jag erinrar vidare om, att inom vissa andra områden alltjämt föreligger brist på arbetskraft; sålunda läser behovet av hembiträden för det husliga arbetet icke på långt när vara tillgodosett, och bland det fast anställda manskapet vid armén och marinen äro ännu stora vakanser att utfylla. Å andra sidan finnes ingen trygghet för att vid den varmare årstidens inträde den industriella depressionen skall mildras, utan kan arbetslösheten bland fabriks- och verkstadsarbetarna komma att fortsätta eller måhända ytterligare stegras. Under sådana förhållanden måste beräkningarna rörande medelsbehovet givetvis bliva villkorliga och preliminära. Särskilt gäller detta den senare delen av innevarande år samt det följande, vadan det icke bör vara uteslutet att, såsom arbetslöshetskommissionen förutsatt, mera slutgiltiga beräkningar, grundade på vad under vårens lopp kan inhämtas rörande utvecklingen inom näringslivet och å arbetsmarknaden, må kunna framläggas mot slutet av riksdagen.

Med hänsyn tagen till nu anförda omständigheter synes mig någon erinran i huvudsak icke vara att göra mot arbetslöshetskommissionens uppskattning av medelsbehovet. Enligt denna skulle sålunda erfordras dels på tilläggsstat för innevarande år 25,5 miljoner kronor — varav omkring 18 miljoner kronor äro avsedda för nödhjälpsarbeten, omkring 5,5 miljoner kronor för statens bidrag till understödsverksamhet för arbetslösa samt omkring 2 miljoner kronor för statens bidrag till den nya hjälpverksamheten för familjernas och hemmens sammanhållande, förnäm-

Behovet av
statsmedel.

ligast i form av hjälp till arbetslösas hyresbetalning — dels ock å extra stat för år 1922 ett belopp av 2,5 miljoner kronor att användas för enahanda ändamål.

Jag erinrar emellertid, att i denna arbetslöshetskommissionens beräkning hänsyn icke tagits till de belopp, som kunna komma att erfordras för den nödlindrande verksamhet, som jag ansett böra, om ock i mycket begränsad omfattning, bedrivs även efter den 1 juli innevarande år. Ej heller innefattar kommissionens åberopade kostnadsberäkning det jämförelsevis ringa belopp, som enligt vad kommissionen särskilt anmält, befunnits erforderligt för att utfylla de av 1920 års riksdag anvisade medlen för den hittillsvarande dyrtidslindrande verksamhetens fullföljande intill instundande 1 juli.

Å andra sidan bör emellertid uppmärksammas, att, efter det kommissionens kostnadskalkyl uppgjordes, frågorna om anordnande av nödhjälpsarbeten genom vissa statens verk ävensom om statsbeställningar till vissa nödlidande industrier tagit fastare former. Vid bifall till den framställning rörande vissa arbeten under de affärsdrivande verken till lindrande av arbetslösheten, som chefen för kommunikationsdepartementet kommer att göra och som lärer avse ett särskilt anslag å 9 miljoner kronor, skulle sålunda ett väsentligt tillskott vinnas av arbetstillfällena för arbetslösa. Av icke ringa betydelse till förebyggande av arbetslöshet vore vidare, om lämplig lösning kunde ernås å det nyss berörda spörsmålet om statsbeställning för textilindustrien och eventuellt andra industrier. Slutligen bör ej förbises, att kommunerna näppeligen torde komma att, såsom arbetslöshetskommissionen förutsatt, redan till närmast instundande hyreskvartal i full utsträckning vidtaga de avsedda anordningarna till underlättande av arbetslösas hyresbetalning m. m.

Tagas alla dessa omständigheter i betraktande, så torde de av arbetslöshetskommissionen beräknade anslagsbeloppen, om ock med svårighet, få anses lämna utrymme även för de av mig förut angivna men i kommissionens åberopade kostnadsberäkning icke inbegripna ändamålen.

I likhet med kommissionen har jag funnit, att av det för hela innevarande år beräknade beloppet av 25,5 miljoner kronor ungefär 12 miljoner kronor behöva tagas i anspråk för tiden intill den 1 juli. Beräknade medelsbehovet för nästkommande år är det av redan angivna skäl svårt att med större bestämdhet nu döma. Det belopp av 2,5 miljoner kronor, som för ändamålet beräknats, torde i allt fall bliva tillräckligt för att möta de närmaste kraven, innan riksdagen år 1922 kan bliva i tillfälle bevilja eventuellt erforderliga tilläggsanslag.

Jag erinrar slutligen, hurusom i detta års statsverksproposition för nu ifrågavarande ändamål preliminärt upptagits *dels* för bekämpande av arbetslösheten 3 miljoner kronor å tilläggsstaten för år 1921 samt 1 miljon kronor å extra stat för år 1922, *dels ock* för särskilda åtgärder för lindrande av nöd 5 miljoner kronor å tilläggsstaten för år 1921 samt 2 miljoner kronor å extra stat för år 1922. Tillsammans taget har sålunda preliminärt hos innevarande års riksdag för här avsedda syften äskats 11 miljoner kronor. Då de nyss verkställda anslagsberäkningarna sluta på ett sammanlagt belopp av 28 miljoner kronor, uppgår den av arbetslöshetskrisens skärpning föranledda ökningen av anslagsbehovet till ett belopp av 17 miljoner kronor. Härtill komma emellertid de ytterligare belopp, som enligt vad redan nämnts för enahanda ändamål äskas för vissa arbeten hos de affärsdrivande verken ävensom, eventuellt, för vissa statsbeställningar.

De belopp å sammanlagt 11 miljoner kronor, som i årets statsverksproposition beräknades till bekämpande av arbetslösheten och till särskilda åtgärder för lindrande av nöd, avsågos skola utgå ur statsverkets fond av rusdrycksmedel. Frågan huru medel skola anskaffas till täckning av den övriga delen av förevarande anslagsbehov eller, enligt preliminär beräkning, 17 miljoner kronor, torde icke lämpligen böra nu upptagas till prövning, så mycket mindre som hela arbetslöshetsproblemet icke ännu kan så överblickas, som fallet torde bliva efter ytterligare någon tid. Jag anser det för den skull vara riktigast, att för närvarande av riksdagen äskas anslag till allenast de belopp, vilka beräknats i statsverkspropositionen, och att frågan om ytterligare anslag göres till föremål för särskild framställning till riksdagen vid en tidpunkt, då å ena sidan arbetslöshetsproblemet läge och å andra sidan budgetsställningen kunna klarare överskådas.

På grund av vad nu anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för bekämpande av arbetslösheten och lindrande av nöd, i huvudsaklig överensstämmelse med av mig angivna grunder, på tilläggsstat för år 1921 anvisa ett förslagsanslag, högst, 11 miljoner kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skulle avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Carl Stålhammar.